ORTODOKSİA

AHLAKÎ VE DİNÎ RESALE

Müdürü mes'ul
MELETİOS LUKAKİS

Mahal idare
Tahta Minare, Vodina Sokağı 42
İstanbul — Fener

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΕ΄. — ΜΑΙΟΣ 1940. — ΤΕΥΧΟΣ 5.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΠΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΜΝΗΜΗΝ

Ο ΜΑΘΗΤΗΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Α΄.

Ἡ Τέχνη τὸν παρέστησε πάντοτε μὲ τὸ θέλγητρον τῆς παρθενικῆς ἁγνότητος, μὲ τοὺς χαρακτῆρας τῆς νεανικῆς αἰδημοσύνης, μὲ τοὺς παλμοὺς τῆς συναισθηματικῆς ζωῆς. Ἴσως δὲν εἶναι καὶ ταῦτα ἄσχετα πρὸς ὅσα γνωρίζομεν ἐκ τῆς Γραφῆς περὶ τοῦ βίου, τοῦ ἰδιοφυοῦς χαρακτῆρος καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Ἀποστόλου τούτου κατὰ τὴν πρώτην συναρίθμησίν του εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ἀκολούθους τοῦ Κυρίου.

Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία γνησιώτερον ἀπέδωκε τὸν ἰδιάζοντα, παρὰ τοὺς λοιποὺς συναποστόλους, χαρακτῆρα τοῦ μαθητοῦ τῆς Ἀγάπης, μὲ ἕνα ὡραῖον συμβολισμόν. Συνέδεσε τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον του μὲ τὸν ὑψιπέτην καὶ οὐρανοδρόμον ἀετόν, διὰ νὰ παραστήσῃ τὰς ὑψηλὰς ἐντρυφήσεις τῆς ἀγαπώσης καρδίας του, διὰ νὰ διδάξῃ συμβολικῶς ὅτι τίποτε δὲν ἀντισταθμίζει τὰ ὑψηλὰ πτερυγίσματα, τὰς ὑπερκοσμίους ἀνυψώσεις τῆς Ἀγάπης.

Τοιοῦτος πράγματι παρίσταται εἰς ὅλας τὰς συγγραφάς του καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον, ὑψηγόρος, θεορρήμων, "Θεολόγος". Πεπληρωμένος ὅλος ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ ἐξ ἀγάπης σαρκωθέντος Θεοῦ, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπροοιμιάστως, πτερώνει τὸν νοῦν τῶν ἀκροατῶν εἰς ὕψη θεωρίας θεολογικῆς, εἰς τὸν θεὸν Λόγον, ὡς δημιουργικὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τῶν πάντων, καὶ τὴν οὐσιώδη αὐτοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων σχέσιν πρὸς τὸν Θεόν. "Τοῦ μὲν γὰρ Ματθαίου—λέγει ὁ ἱ. Χρυσόστομος—ἀπὸ Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, τοῦ Λουκᾶ δὲ ἀπὸ Τιβερίου τοῦ Καίσαρος, τοῦ δὲ Μάρκου ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου πρὸς τὴν διήγησιν εἰσβαλόντων, πάντα ταῦτα ἀφεὶς οὗτος, ἀνωτέρω παντὸς ἄνεισι χρόνου καὶ αἰῶνος, ἐκεῖ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν ἀκοντίζων, πρὸς τὸ "ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος" οὐκ ἀφεὶς στῆναί που, οὐδὲ ὅρον τιθείς, καθάπερ ἐκεῖνοι, τὸν Ἡρώδην καὶ τὸν Τιβέριον καὶ τὸν Ἰωάννην". "Ἐνῶ οἱ λοιποὶ τρεῖς Εὐαγγελισταὶ—παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς καὶ ὁ ἱ. Αὐγουστῖνος, παραμένουσιν ἐν τῇ γῇ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ, ἐλάχιστα διατρίβοντες περὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ, ὁ Ἰωάννης, οἱονεὶ ἀνυπομονῶν νὰ

ἀπογειωθῇ τὸ ταχύτερον, ὑπερίπταται, ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων λέξεων τοῦ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίου ὄχι μόνον ὑπὲρ τὴν γῆν καὶ τὸ στερέωμα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους καὶ πάσας τὰς ἀοράτους δυνάμεις, καὶ ἀνυψοῦται μέχρις Ἐκείνου, δι' οὗ πάντα ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν ὅ γέγονεν. Ὄχι ἄνευ λόγου λέγεται περὶ αὐτοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ὅτι ἐν τῷ Πασχαλίῳ δείπνῳ ἀνέπεσεν ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Σωτῆρος. Ἔπινε μυστικῶς ἀπὸ τῆς θείας ἐκείνης πηγῆς".

Ψυχὴ βαθεία, εὐαίσθητος καὶ μυστικοπαθὴς, ὁ Ἰωάννης, δὲν εἶχεν ἴσως οὔτε τὴν ἀσυγκράτητον ὁρμητικότητα τοῦ Πέτρου, οὔτε τὴν αὐστηρότητα τοῦ Ἰακώβου, οὔτε τὴν ἀκατάβλητον δραστηριότητα καὶ τὴν διαλεκτικὴν δύναμιν τοῦ Παύλου. Ἦτο ὅμως "ὁ μαθητὴς ὅν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς". Εἶχε πλεονάζον τὸ δῶρον τῆς φιλίας τοῦ Διδασκάλου, ἄρα καὶ τὴν χάριν τῆς βαθυτέρας μυήσεως εἰς τὴν μυστηριώδη προσωπικότητά του. Ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκείνης συναντήσεως καὶ κλήσεώς του, εἶχεν ἀμεσωτέραν "τὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ". Εἰς αὐτὴν ὤφειλε τὸν πλοῦτον τῶν θρησκευτικῶν του ἐντυπώσεων καὶ παραστάσεων. Ἐν αὐτῇ ἐγνώρισε τὸν Θεὸν ὡς Ἀγάπην καὶ ἐνόησε τὸν χριστιανισμὸν ἀπὸ τῆς ἐσωτέρας οὐσίας του, ἀπὸ τῆς πλέον συνθετικῆς πλευρᾶς του, τῆς Ἀγάπης, τῆς ὁποίας ἐνσαρκωτὴς καὶ τέλειος ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

""Ἔπινε μυστικῶς ἐκ τῆς θείας ἐκείνης πηγῆς". Ἐκεῖθεν ἤντλησε καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς τιμιωτέρους θησαυροὺς τῶν ἀποκαλύψεων, ὅ,τι ὑψηλὸν εἰς ἔννοιαν καὶ ἐν ταὐτῷ τρυφερὸν καὶ ποθεινὸν ἐμπεριέχει τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Ὅσα δὲ παρέδωκε δὲν εἶναι ὁραματισμοὶ ψυχῆς ὀνειροπόλου, ἀλλὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς του ἐμπειρίας καὶ βιώσεως, ἔχοντα τὴν προδηλότητα καὶ τὴν ἐνάργειαν τῆς ἐσωτερικῆς βεβαιότητος. Εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀληθείας δὲν ἔφθασε δι' ἐσωτερικῶν κλονισμῶν καὶ ψυχικῆς ἀναστατώσεως, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν, διὰ βαθμιαίας προετοιμασίας, μὲ τὴν γαλήνην τῆς μελέτης. Ἡ ὁμαλότης τῆς γλώσσης, ἡ ἁπλότης τοῦ ὕφους καὶ καθόλου ὁ διδακτικὸς τρόπος του προσφυῶς παρεβλήθησαν πρὸς τὴν ἠρεμίαν τῆς γαληνιώσης λίμνης εἰς τῆς ὁποίας τὰ διαυγῆ ὕδατα ἀποκατοπτρίζεται ὅλον τὸ βάθος τοῦ γλαυκοῦ οὐρανοῦ. "Πᾶσαν γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐπέσχε καὶ κατέλαβε καὶ ἐνέπλησε τῇ βοῇ, οὐ τῷ μέγα ἀνακραγεῖν, ἀλλὰ τὸ μετὰ τῆς θείας χάριτος κινῆσαι τὴν γλῶτταν. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι οὕτω μεγάλη οὖσα ἡ βοή, οὐκ ἔστι τραχεῖά τις, οὐδὲ ἀηδής, ἀλλὰ πάσης μουσικῆς ἁρμονίας ἡδίων καὶ ποθεινοτέρα, καὶ θέλξαι ἐπισταμένη πλέον.....καὶ τοσαῦτα κομίζουσα ἀγαθά, ἅ τοὺς λαβόντας καὶ διαφυλάττοντας, οὐκ ἔνι λοιπὸν ἀνθρώπους.....ἀλλὰ....πρὸς

τὴν ἀγγελικὴν μεθαρμοσαμένους λῆξιν, καθάπερ τὸν οὐρανόν, οὕτω τὴν γῆν οἰκεῖν".

Δὲν καταγίνεται μὲ λογικὰς κατασκευὰς ἢ μὲ σχήματα ἰδεῶν· ἐντρυφᾷ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ὑπεραισθητοῦ κόσμου. Δὲν συζητεῖ, δὲν ἀντιπαραβάλλει· ἀποφθέγγεται, βεβαιώνει. Δὲν διδάσκει, μαρτυρεῖ. Γνωρίζει "ὅ ἀκήκοεν, ὅ ἑώρακε τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὅ ἐθεάσατο καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐψηλάφησαν". Ἀποκαλύπτει τὸν Θεὸν κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν σχέσιν του πρὸς τὸν κόσμον, ὡς Φῶς καὶ Ζωὴν καὶ Ἀγάπην.

***

Υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου, εὐπόρου ἁλιέως τῆς Γενησαρέτ, ἐκ Βηθσαϊδά, ἀνατραφεὶς ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων παρὰ μητρὶ εὐσεβεῖ, τῇ Σαλώμῃ, ὑπῆρξεν ἔπειτα μαθητὴς τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὡς καὶ τόσοι ἄλλοι ὁμοεθνεῖς του, ζηλωταὶ τῆς Μεσσιανικῆς Ἐλπίδος. Παρ᾽ αὐτῷ εὑρίσκετο μετὰ τοῦ Ἀνδρέου, ὅτε τὸ πρῶτον ἐγνώρισε τὸν Ἰησοῦν, "τὸν Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ", κατὰ τὴν προφητικὴν περὶ αὐτοῦ ἐξαγγελίαν τοῦ Βαπτιστοῦ. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐντύπωσις τῆς πρώτης ἐκείνης γνωριμίας, ἡ ὁποία ἐπέπρωτο νὰ ἔχῃ τόσην ἐπίδρασιν εἰς τὸν μετέπειτα βίον, ὥστε οἱ δύο μαθηταὶ ἠκολούθησαν τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔμειναν παρ᾽ αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην Βραδύτερον συνηριθμήθη μετὰ τοῦ ἀθελφοῦ του Ἰακώβου εἰς τοὺς Δώδεκα, νεώτερος ὅλων κατὰ τὴν ἡλικίαν.

Εἶχε καὶ ὁ Ἰωάννης τὰς ἀτελείας του κατ᾽ ἀρχάς, τὰς προσωπικάς του φιλοδοξίας, τὰς κοσμικάς του περὶ Μεσσίου ἀντιλήψεις, τὰς στενότητας καὶ τὰς προκαταλήψεις τοῦ περιβάλλοντος, τὰς παραφορὰς καὶ τὰς ζωηρότητας τοῦ θερμοῦ χαρακτῆρός του, διὰ τὰς ὁποίας αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφός του ἐπεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Βοανεργές, υἱοὶ βροντῆς. Ἀλλ᾽ εἶχεν εἰλικρινῆ καὶ ἄδολον τὴν διάθεσιν, ἁγνὴν τὴν συνείδησιν καὶ διὰ τοῦτο, εὐαίσθητον καὶ δεκτικὴν εἰς τὰς ἀναμορφωτικὰς ἐπιδράσεις τῆς ἁγίας ἐκείνης φιλίας τοῦ Διδασκάλου.

Παρηκολούθησε τὸν Ἰησοῦν ἐν μέσῳ τῶν λαϊκῶν μαζῶν ἀνιστῶντα νεκρούς, ἀνακαινίζοντα μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν συγγνώμην του σώματα καὶ ψυχάς. Τὸν ἤκουσε διδάσκοντα τὰ πλήθη κατὰ τρόπον ἁπλοῦν καὶ ἀπερίτεχνον ὑψίστας ἀληθείας περὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Τὸν εἶδεν ἐλέγχοντα τὴν ὑποκρισίαν τῶν φαρισαίων καὶ διαλύοντα τὰς φανερὰς καὶ ὑπούλους πλεκτάνας των. Ἤκουσε τὴν ἀποκαλυπτικὴν ἐκείνην συνομιλίαν του μὲ τὸν Νικόδημον περὶ τῆς πνευματικῆς γεννήσεως καὶ τῶν δωρεῶν τῆς θείας χάριτος. Τὸν εἶδε κατάκοπον παρὰ τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ, εἰς ἕνα διάλογόν του πρὸς μίαν γυναῖκα διαβεβλημένην, ἐγκαθιδρύοντα τὴν θρησκείαν τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Ἀληθείας τὸν παρηκο-

λούθησε δακρύοντα ἐπὶ Λαζάρῳ, θρηνοῦντα τὴν τύχην τῆς ἀμετανοήτου Ἱερουσαλήμ, τὴν δυστυχίαν τῶν ἀνθρώπων, σήμερον ἐπευφημούμενον καὶ αὔριον ἀποκηρυττόμενον ὑπὸ τοῦ ἀστάτου ὄχλου. Τὸν εἶδεν εἰς ὅλην ἐκείνην τὴν ἀλληλοδιάδοχον ἐναλλαγὴν τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πόνου, τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς δόξης, εἰς τὴν θεοπρεπῆ μεταμόρφωσιν τοῦ Θαβὼρ καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀγωνίαν τῆς Γεθσημανῆ, εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ Γολγοθᾶ καὶ εἰς τὴν ἔνδοξον Ἀνάληψιν, εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς μυστηριώδους ζωῆς του, εἰς τὴν γαλήνην τοῦ κατὰ μόνας βίου καὶ εἰς τοὺς θορύβους τῆς δημοσίας ἐνεργείας, πάντοτε ἔμπλεων ἀγάπης, πάντοτε ἅγιον, πάντοτε ὑπεράνθρωπον.

Τοιαῦται αἱ ἐντυπώσεις καὶ αἱ παραστάσεις τῆς μετὰ τοῦ Κυρίου διατριβῆς, αἱ ὁποῖαι ἔμελλον νὰ ἀσκήσωσιν ἰδιάζουσαν ροπὴν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἰωάννου. Ἡ δρᾶσίς του ὡς Ἀποστόλου μὲ πρωτοβουλίαν προσωπικὴν συμπίπτει χρονικῶς πρὸς τὴν τρίτην περίοδον τῆς ἀποστολικῆς διακονίας, ὅτε ἡ Ἐκκλησία, ἀπερίσπαστος πλέον ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν ἀπὸ μέρους τῶν ἰουδαϊζόντων κινημάτων, μετὰ χαρᾶς συνέλεγε τοὺς πρώτους καρποὺς τῆς χριστιανικῆς φυτείας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δικαιοῖ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἡ θεία Πρόνοια ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἰωάννην διακονίαν εἰρηνικωτέραν, σύμφωνον πρὸς τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρά του καὶ πρὸς τὰς τότε περιστάσεις τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι εἰς αὐτὸν ἐπεφύλαξε νὰ συγκομίσῃ μετ᾽ ἀσμάτων θριαμβικῶν ὅ,τι οἱ κορυφαῖοι Ἀπόστολοι ἔσπειραν μετὰ δακρύων. Παρὰ ταῦτα, δὲν ἔμεινεν ἐν ἀσημότητι καὶ ἀφανείᾳ κατὰ τὸν πρότερον χρόνον. Ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς Πεντηκοστῆς συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Πέτρου ἐν Παλαιστίνῃ, φαίνεται παρέχων σπουδαίαν συμβολὴν μὲ τὸ προσωπικὸν κῦρός του εἰς τὸ ἔργον τῆς Συνόδου τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ καθόλου εἰς τὴν ἀποστολικὴν διακονίαν. Διότι ἀνῆκεν εἰς τὴν τριάδα ἐκείνην τῶν μαθητῶν, ἡ ὁποία λόγῳ τῆς οἰκειοτέρας καὶ οἱονεὶ ἐμπιστευτικωτέρας σχέσεως πρὸς τὸν Κύριον, ἰδιαζόντως ἐτιμᾶτο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὁ Πέτρος, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐθεωροῦντο οἱ στῦλοι τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐν Χάλκῃ, τῇ 8ῃ Μαΐου 1940

† Ο ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ
ΣΧΟΛΑΡΧΗΣ ΤΗΣ Ι. ΘΕΟΛ. ΣΧΟΛΗΣ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ)

Ὁ Χριστιανισμὸς τῆς ἀνατολῆς κέκτηται διὰ τὸν σοβαρὸν χριστιανὸν μελετητὴν μοναδικὸν γόητρον καὶ ἐνδιαφέρον. Αἱ διάσημοι Ἐκκλησίαι αὐτοῦ ἀποτελοῦσι τὸν σύνδεσμον τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς μετὰ τῆς ἡμετέρας. Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐγράφη ἐν τῇ μητρικῇ αὐτοῦ γλώσσῃ. Τὰ Σύμβολα καὶ αἱ χριστιανικαὶ λειτουργίαι εἶνε ἔργον αὐτοῦ. Ἐν τῇ γλώσσῃ, ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ἐν τῇ λειτουργικῇ πράξει, ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἐκφάνσει διαιωνίζει τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅτε ἡ χριστιανικὴ κοινωνία διετέλει ἔτι ἡνωμένη καὶ ἠδύνατο νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ ὁμαδικὸν αὐτῆς φρόνημα εἰς δογματικοὺς Ὅρους. Τὸ στερεὸν οἰκοδόμημα τῆς καθολικῆς θεολογίας παραμένει τὸ ὕψιστον μνημεῖον δημιουργικῆς θρησκευτικῆς σκέψεως καὶ εἶνε ἀνυπέρβλητον. Εἰς τὰς σκέψεις αὐτὰς δέον νὰ προστεθῇ ἡ συγκινητικὴ ἔκκλησις ἣν ὁ Ἀνατολικὸς Χριστιανισμὸς δύναται νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τῆς σφυζούσης ἐξ ἀτυχημάτων ἱστορίας αὐτοῦ.

Αἱ ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι μεταφέρουσιν εἰς τὸν νεώτερον κόσμον τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ὄψιν τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκείνων χρόνων, ὅτε δογματικαὶ συζητήσεις ἀπετέλουν τὸ πρωτεῦον ἐνδιαφέρον τῶν χριστιανῶν καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ ἐταυτίζετο γενικῶς πρὸς τὴν λεπτολόγον θεολογικὴν ὀρθοδοξίαν. Οὕτως αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς εἶνε ἀδιορθώτως ἀρχαϊκαί. Ἡ ἀκρίβεια τῆς περιγραφῆς αὐτῆς δὲν μειοῦται πράγματι ἐκ τοῦ γεγονότος, λίαν σπουδαίου καθ' ἑαυτό, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πολλοὶ ἀνατολικοὶ κληρικοὶ ἐσπούδασαν ἐν Δυτικοῖς Πανεπιστημίοις καὶ μάλιστα διεκρίθησαν διὰ τὴν κριτικὴν καὶ θεολογικὴν αὐτῶν μάθησιν. Τρέφουσι μεγάλας ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον, ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι ὀλίγην δύνανται νὰ ἀσκήσωσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος χαμηλοῦ ἐπιπέδου τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν. Ὁ μέγας πόλεμος καὶ αἱ τρομεραὶ κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ἀνατροπαί, αἵτινες ἐπηκολούθησαν εἰς αὐτόν, ἐσημείωσαν μεγάλας καὶ ἴσως ἀποφασιστικὰς συνεπείας ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ παραμένει ἀμφίβολον, ἂν ἡ τελικὴ ἔκβασις θὰ εἶναι εὐνοϊκὴ ἢ ὄχι. Δὲν ἦλθεν ἀκόμη ὁ χρόνος διὰ νὰ σχηματίσῃ τις κρίσιν.

Ὁ Ἀνατολικὸς Χριστιανισμὸς ἐφείλκυσε τὸ συμπαθητικὸν βλέμμα Ἄγγλων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ὀλιγώτερον λόγῳ τῆς σεβαστῆς αὐτοῦ

ἀρχαιότητος καὶ συγκινητικῆς ἱστορίας καὶ περισσότερον λόγῳ τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ σημασίας. Ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν φρονῇ τις περὶ τῆς θρησκευτικῆς αὐτοῦ ποιότητος, ὁ ἐκκλησιαστικὸς αὐτοῦ χαρακτὴρ εἶνε ἀναντίρρητος. Ὁ τελευταῖος οὗτος μᾶλλον ἢ ὁ πρῶτος ἔχει μεγίστην σχέσιν πρὸς τὸ φλέγον ζήτημα τῆς συνεχιζομένης ἔριδος πρὸς τὸν Παπισμόν. Ἕνωσις μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν διευκολύνεται ὑπὸ τοῦ παράγοντος ἀκριβῶς ἐκείνου ὅστις παρεμποδίζει τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως.

Μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ἀποκτῶμεν τὴν συνείδησιν, ὅτι εἰσερχόμεθα εἰς διάφορον ἐκκλησιαστικὴν ἀτμόσφαιραν. Ἐνταῦθα ἐλλείπουσι πλεῖστα τῶν ἐμποδίων πρὸς ἀμοιβαίαν συνεννόησιν. Δὲν ὑπάρχουσι πικραὶ ἀναμνήσεις μακροχρονίων ἐρίδων, οὐδὲ συσσώρευσις λογομαχιῶν, οὐδὲ συνεχὴς ἔξαψις ὀφειλομένη εἰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας ἑκατέρωθεν, οὐδὲ ἰσχυρὰ παράδοσις πατριωτικῆς καχυποψίας, οὐδὲ κακὴ κληρονομία πολεμικοῦ μίσους. Ἐν τῇ ὑφισταμένῃ πρὸς τὸν Παπισμὸν ἔριδι αἱ Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι φαίνονται ὅτι εἶνε οἱ φυσικοὶ σύμμαχοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Ἐπισκοπικὴ Ἐκκλησία ἐν τῇ Δύσει, ἀπορρίψασα τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πάπα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἔχῃ κοινὴν βάσιν μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, αἵτινες οὐδέποτε ἀνεγνώρισαν αὐτήν. Ἄγγλοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες πραγματικῶς ἀντελήφθησαν τὴν πολεμικὴν ἀξίαν τοῦ ἀνατολικοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ ἀντίληψις αὐτῶν περὶ χριστιανικῆς συναδελφώσεως εὗρεν ἐν τῇ περιστάσει αὐτῶν συνεπίκουρον καὶ τὸν λόγον τοῦ πολεμικοῦ πλεονεκτήματος.

Ἂν ἡ πολεμικότης εἶνε ἐκείνη ἥτις ἐπηρέασε τὴν στάσιν τῶν ἄγγλων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, ἀληθεύει πιθανὸν καὶ ὅτι ἡ στάσις τῶν ἀνατολικῶν χριστιανῶν ἐπηρεάσθη ὑπὸ τοῦ ἐρριζωμένου Ἐραστεανισμοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν παραδόσεως. Ἀποδίδουσι μέγα μέρος τοῦ γοήτρου τοῦ Ἀγγλικοῦ Κράτους εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ θεωροῦσιν ὅτι τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Καθεστὼς (Establishment) ἐν Ἀγγλίᾳ κέκτηται μέρος τι τῆς πολιτικῆς σημασίας ἣν εἶχε τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Καθεστὼς ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οὕτως ἑκατέρωθεν ὑπάρχει στοιχεῖον πιθανῆς παρεξηγήσεως ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Πρὸς τούτοις εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις "ἡ ἀπόστασις παρέχει γοητείαν εἰς τὴν θέσιν." Οὐδετέρα τῶν Ἐκκλησιῶν γινώσκει πολλὰ περὶ τῆς ἄλλης. Οὐδετέρα αὐτῶν εἶνε εἰς εὐνοϊκὴν θέσιν νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς ἄλλης. Αἱ μεταξὺ αὐτῶν συζητήσεις δὲν εἰσέρχονται πράγματι εἰς τὴν ρίζαν

τῶν ἐρωτημάτων, ἅτινα χρήζουσιν ἀπαντήσεως, πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ δημιουργηθῇ μεταξὺ αὐτῶν ἀποτελεσματικὴ πνευματικὴ κοινωνία.

Ἡ ἐσωτερικὴ διχογνωμία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ συναμφότερον καὶ διευκολύνει δηλ. ἀλλὰ καὶ παρεμποδίζει τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ὑπάρχει μερὶς τοῦ Ἀγγλικοῦ Κλήρου, εἰς ἣν ἡ Μεταρρύθμισις φαίνεται ὡς μεγάλη πνευματικὴ συμφορὰ καὶ ἥτις θεωρεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ Ἀνατολ. Ἐκκλησίαι δὲν διῆλθον τοιαύτην κρίσιν, ὡς ὑποβοηθοῦν μᾶλλον ἢ παρακωλῦον τὴν ἕνωσιν. 3715 τοιοῦτοι Κληρικοὶ κατὰ Μάϊον τοῦ 1922 ὑπέγραψαν "Δήλωσιν πίστεως", τὴν ὁποίαν ἀπηύθυναν "πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὴν Ἁγίαν Σύνοδον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς Κων)πόλεως." Ἡ Δήλωσις λέγει ὅτι σκοπεῖ: "νὰ ἐκθέσῃ σαφῶς ὅ,τι πιστεύομεν, ὅ,τι εἶνε ἀκριβὴς διδασκαλία τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας περὶ ζητημάτων τινῶν πίστεως, περὶ τῶν ὁποίων ἐξ ἐκφράσεων ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων Ἱεραρχῶν καὶ θεολόγων συνάγομεν ὅτι ἐπιθυμοῦσι λίαν νὰ ἔχωσι ἐπεξηγηματικήν τινα δήλωσιν ἀπὸ μέρους ἡμῶν". Ἡ Δήλωσις ἀποτελεῖται ἐκ 10 ἄρθρων καὶ χρήζει λίαν ἐπιμεμελημένης σπουδῆς. Ὑποστηρίζει ἄποψιν Χριστιανισμοῦ, ἥτις ἀσφαλῶς ἀποκρούεται ὑπὸ τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἀντίκειται εἰς τὰς ἀποφάνσεις διαδοχικῶν Λαμπεθείων Συνεδρίων καὶ ἥτις θὰ ἠδύνατο ν' ἀποπλανήσῃ τοὺς ἀνατολικοὺς Ἐκκλ. ἄνδρας, ἂν ἐθεώρουν αὐτὴν πλεῖόν τι ἢ ἰδιωτικὴν γνωμάτευσιν ἐστερημένην κύρους. Ὁ μοναδικὸς αὐτῆς περὶ Μεταρρυθμίσεως ὑπαινιγμὸς εἶνε ἔμμεσος καὶ μειωτικός. Περιέχεται εἰς μνείαν τῶν 39 ἄρθρων "ὡς ἐγγράφου δευτερευούσης σπουδαιότητος ἀσχολουμένου εἰς τοπικὰς λογομαχίας τοῦ 16ου αἰῶνος." Ὅταν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ 39 ἄρθρα ἀντὶ "ν' ἀσχολῶνται ἁπλῶς περὶ τοπικὰς λογομαχίας τοῦ 16ου αἰῶνος", τοὐναντίον πραγματεύονται περὶ τῶν θεμελίων ὅλης τῆς χριστιανικῆς πίστεως, περὶ τοῦ γνώμονος τῆς πίστεως, περὶ τοῦ Κανόνος τῆς Ἁγίας Γραφῆς, περὶ τῶν Συμβόλων, περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Μυστηρίων καὶ περὶ τῶν παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας, εἶνε πρόδηλον, ὅτι οἱ ὑπογράψαντες τὴν Δήλωσιν δὲν εἶνε εἰλικρινεῖς ἢ ἀξιόπιστοι ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Τὰ 39 ἄρθρα ἀποτελοῦσι τὸ "βῆμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸν κύριον τῆς διδασκαλίας αὐτῆς γνώμονα. Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἔχει, διὰ τοῦτο ὁ Νόμος ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ Κλήρου νὰ ὑπογράφῃ αὐτά. Ἐν οἱαδήποτε ἐντίμῳ διαπραγματεύσει μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν τὰ ἄρθρα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ μὴ ἔχωσι θέσιν πρωταρχικῆς σπουδαιότητος. Εἶνε ἀτυχὴς παραφυὰς τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς τὰς μὴ μετερρυθμισμένας Ἐκκλησίας τῆς

Ἀνατολῆς, ὅτι οἱ Ἀγγλικανοὶ διαπραγματευταὶ ἔχουσι τὴν τάσιν νὰ σμικρύνωσι τὰ διακεκριμένα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Ἡ πειθαρχία ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἀγγλικ. Ἐκκλησίας, ἤδη εἰς λυπηρὸν βαθμὸν ἐξησθενημένη, ἐξασθενεῖ ἔτι μᾶλλον. Ἡ πεῖρα ὑποδεικνύει, ὅτι εἶνε εὐχερέστερον νὰ δημιουργήσῃ τις νέαν διχογνωμίαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἢ νὰ ἐπιτύχῃ ἑνότητα πρὸς τὰς ἔξω. Ἐσφαλμέναι ἀντιλήψεις εὐχερῶς δημιουργοῦνται ἑκατέρωθεν.

Εἰς ἀνατολικοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἄνδρας ἐπισκεπτομένους τὴν Ἀγγλίαν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν Ἀγγλικανῶν, οἵτινες περὶ πολλοῦ ποιοῦνται μᾶλλον ὅπως γεννήσωσιν εὐνοϊκὴν ἐντύπωσιν παρὰ τοῖς ἐπισκέπταις αὐτῶν ἢ ὅπως γνωρίσωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς Ἀγγλικῆς θρησκείας, ἐπιδεικνύονται ἀπόψεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας αἵτινες ἥκιστα ἀντιπροσωπεύουσι τὴν ἐπίσημον αὐτῆς διδασκαλίαν καὶ τὴν πραγματικὴν αὐτῆς τάσιν. Μεγάλαι τινὲς τελεταὶ ἐν τοῖς Καθεδρικοῖς Ναοῖς τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ τῆς Westminster Abbey, καθ' ἃς Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Ἐπίσκοποι παρελαύνουσι μετὰ μανδυῶν καὶ μητρῶν, ὑποδοχὴ ὑπὸ τῶν Μοναχικῶν ἀδελφοτήτων τοῦ Cowley καὶ τοῦ Mirfield, ἐπίσκεψις εἰς ἀγγλοκαθολικὸν Κογκρέσσον, ἡ παράστασις κατὰ τὴν θείαν «λειτουργίαν» (high mass) εἴς τινα «προκεχωρημένην» Ἐκκλησίαν δὲν ἀποτυγχάνουσι συνήθως νὰ δημιουργήσωσι εἰς τὰ πνεύματα τῶν ξένων ἐπισκεπτῶν ἰδέαν περὶ Ἀγγλικανισμοῦ ἥτις ἀφίσταται παραδόξως ἀπὸ τῶν πραγματικοτήτων τοῦ νόμου, τῆς ἱστορίας και τῆς ἐνεστώσης τάσεως.

Τὰ ἄ μ ε σ α ἀποτελέσματα τῶν ἀγγλικανικῶν προσεγγίσεων πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας δὲν θὰ εἶνε πιθανῶς ἀξιοσημείωτα. Αἱ Ἐκκλησίαι ἐκεῖναι εὕρηνται πολὺ μακρὰν τῆς συνήθους ἐμπειρίας Ἄγγλων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἢ ὥστε ἡ στάσις αὐτῶν νὰ ἔχῃ σπουδαιότητα. Εἴτε προσβλέπουσι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας μετὰ συμπαθείας, εἴτε δυσμενῶς, τοῦτο δὲν συνεπάγεται πρακτικὴν διαφοράν. Τὰ ἔ μ μ ε σ α ὅμως ἀποτελέσματα δυνατὸν νὰ μὴ στερῶνται σημασίας. Αἱ Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι ἐρχόμεναι εἰς φιλικὴν ἐπαφὴν πρὸς Ἄγγλους ἐκκλησιαστικοὺς δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσι· αἱ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν κινήσεις πρὸς μεταρρυθμίσεις δυνατὸν νὰ ἐνισχυθῶσι καὶ λάβωσι κατεύθυνσιν. Καὶ δύνανται τέλος νὰ τύχωσι βοηθείας, ἵνα ἀντιστῶσι κατὰ τῶν ἀκαταπαύστων καὶ ἀσυνειδήτων ἐπιθέσεων τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ ἀποτελέσματα εἶνε καταφανῶς ἧττον ἱκανοποιητικά. Ἂν ἠδύνατό τις δικαίως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν τείνουσι νὰ διορθώσωσι τὴν στενότητα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀγγλικανικοῦ νησιωτισμοῦ, δὲν δύναται ἀφ' ἑτέρου λογικῶς ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι ἡ ἀναπόφευκτος συγκέντρωσις ἐπὶ εἰδικῶν θεμάτων, δογματικῶν, λειτουρ-

γικῶν, διοικητικῶν, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τοιούτων διαπραγματεύσεων, τείνει νὰ εὐρύνῃ τὸ χάσμα μεταξὺ Ἀγγλικανῶν καὶ Ἀσυμμορφώτων καὶ οὕτως ὀπισθοδρομήσῃ τὸ ἐγγύτερον καὶ μᾶλλον ἐπεῖγον πρόβλημα τῆς ἑνώσεως ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ. Ἡ διακαὴς προσπάθεια ὅπως παρουσιάσωσι τὸν ἀγγλικανισμὸν εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς χριστιανοὺς ἐν μορφῇ ἑλκυστικῇ μαρτυρεῖ παρὰ τοῖς ἐπιχειροῦσι τοῦτο ἔλλειψίν τινα εἰλικρινείας, μετατόπισιν θρησκευτικῶν ἀπόψεων, διπλωματικὴν ἀπόκρυψιν βαθυτέρων διαφορῶν. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου τὸ χάσμα τὸ χωρίζον τοὺς Ἀγγλικανοὺς ἀπὸ ἄλλους χριστιανοὺς Ἀγγλικῆς φυλῆς καὶ γλώσσης εὐρύνεται καὶ ἡ βαθεῖα συμφωνία, ἥτις παρὰ τὸν τρομακτικὸν πολλαπλασιασμὸν χωριστῶν Ὁμολογιῶν ἑνώνει αὐτοὺς πράγματι, ἐπισκοτίζεται δυστυχῶς. Εἶνε ἀξιοσημείωτον, ὅτι οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἀπαθῶς προσβλέπουσιν ὅλας τὰς προσπαθείας πρὸς ἐπίτευξιν ἑνώσεως μετὰ τῶν προτεσταντῶν. Καὶ αὐτὴν τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σουηδίας ὑποστηρίζουσι μόνον διὰ τὸν λόγον, ὅτι οἱ Λουθηρανοὶ Σουηδοὶ διετήρησαν τὴν ἐπισκοπικὴν διαδοχήν, γεγονός, εἰς τὸ ὁποῖον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀποδίδουσι μικράν, ἂν ἀποδίδωσί τινα, θρησκευτικὴν σπουδαιότητα. Οἱ Σουηδοὶ δὲν ἀνέχονται ὅπως ἡ ἔλλειψις ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἐπηρεάσῃ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν μετὰ τῶν Λουθηρανικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Σκανδιναυΐας καὶ τῆς Γερμανίας, αἵτινες εἶνε Πρεσβυτεριαναί.

*
* *

Εἴμεθα λίαν εὐγνώμονες πρὸς τὸν συγγραφέα διὰ τὰς συμπαθεῖς λέξεις δι' ὧν ἐκφράζει τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ πρὸς τὴν πολυπαθῆ Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἀδυνατοῦμεν ν' ἀποδεχθῶμεν ἐξ ὁλοκλήρου τὰ συμπεράσματα εἰς ἃ καταλήγει. Θὰ ἐτυφλώττομεν ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ χαρακτὴρ τῶν ὀρθοδόξων λαῶν παρέμεινεν ὅλως ἀνεπηρέαστος, ἀφοῦ πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις ὁ Κοραῆς, ἀνεγνώρισαν τὰς σκωρίας αἵτινες ἐπεκάθησαν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ διεκήρυξαν ὅτι ἡ μόρφωσις εἶνε τὸ μέσον πρὸς βαθμιαίαν ἀπότριψιν αὐτῶν. Ὅ,τι ὅμως θεωροῦμεν ὑπερβολικὸν εἶνε «ἡ βαρβαρικὴ δεισιδαιμονία», εἰς ἣν δῆθεν κατέπεσαν καὶ φοβούμεθα μήπως ἡ προτεσταντίζουσα τάσις τοῦ συγγραφέως χαρακτηρίζει ὡς δεισιδαιμονίαν καὶ ὅ,τι ὡς ἀποστολικὴ παράδοσις τηρεῖται πιστῶς καὶ νῦν ἔτι ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Διὰ τούτου δὲν ἀρνούμεθα ὅτι εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων λαῶν εἰσεχώρησαν λόγῳ ἀμαθείας καὶ προλήψεις τινὲς ἢ καὶ δεισιδαιμονίαι. Ἀλλὰ μήπως ἐλλείπουσι τοιαῦται καὶ παρὰ τοῖς λαοῖς ἐκείνοις οἵτινες δὲν ὑπήχθησαν ὑπὸ τοιαύτην δουλείαν, ἀλλὰ

παρέμειναν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν «τῶν προοδευτικῶν ρευμάτων, ἅτινα ἐδημιούργησαν τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως» καὶ δὲν συναντᾷ τις τοιαύτας καὶ παρὰ τοῖς δῆθεν παντὸς Μεσαιωνισμοῦ ἀπηλλαγμένοις Προτεστάνταις; Τὸ ὅτι δὲ αἱ Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ νῦν ἔτι τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ δὲν ὑποβιβάζουσιν εἰς ἁπλῆν ἐκδήλωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, οἷαν ἐδέχετο ὁ γνωστὸς Εὐσεβισμός, ἀλλὰ συνδέουσι πρὸς τὸ συναίσθημα καὶ τὸν λόγον καὶ τὴν πρᾶξιν, τοῦτο, ἱερὰ κληρονομία ἐνδόξου παρελθόντος, ὄχι μόνον ὡς ἔλλειψις, ἀλλὰ τοὐναντίον δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἀρετὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς. Οἱ τυχόντες εὐρωπαϊκῆς παιδεύσεως, καίτοι συναισθάνονται τὰς ὑπαρχούσας ἀτελείας ἐν τῇ ἰδίᾳ των Ἐκκλησίᾳ καὶ φλέγονται ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ ἴδωσι τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν ἀνακτῶσαν τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς εὔκλειαν, δὲν εἶνε διόλου ἕτοιμοι νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τοῦτο θυσιάζοντες τὸ κατ' ἐξοχὴν γνώρισμα τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἂν οἱ Ἀγγλικανοὶ φίλοι ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἐκ τοῦ πόθου νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς πρὸς τὴν Ρώμην ἀντιθέσεως αὐτῆς μᾶλλον ἢ διὰ τὴν ἀρχαιοπρέπειαν αὐτῆς, ἥτις παρουσιάζει αὐτὴν ὡς συνεχίζουσαν τὴν ἀρχαίαν ἀδιαίρετον Ἐκκλησίαν, τοῦτο εἶνε ζήτημα κρινόμενον διαφόρως ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ μερίδων. Καὶ ἂν ὅμως τοῦτο ἀληθεύῃ προκειμένου περὶ τῶν Ἀγγλικανῶν, πάντως δὲν εἶνε ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι ἐκινήθησαν πρὸς διαπραγματεύσεις, διότι ἠπατήθησαν περὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ κρατοῦντος Ἐραστεανισμοῦ, τῆς καθυποτάξεως δηλονότι τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν πολιτείαν, ἐκλαβόντες τὴν πολιτικὴν σημασίαν τοῦ ἀγγλικανισμοῦ ἀνάλογον πρὸς ἣν ἐκέκτητο τοιαύτην ἡ Ὀρθοδοξία, ἐν τῷ ἀνατολικῷ Κράτει. Ὅτι αἱ περιστάσεις προσήγγισαν τὴν Ἀγγλικανικὴν πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τελευταῖον καὶ συνέσφιγξαν τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις στενώτερον, εἶνε ἀναντίρρητον. Ἀλλ' οἱ Ὀρθόδοξοι εἰσελθόντες εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Ἀγγλικανοὺς δὲν ἀπέβλεψαν εἰς οἱαδήποτε ὠφελήματα, ἀλλὰ ἠθέλησαν ν' ἀνταποκριθῶσι πρὸς πόθον, ἐκφρασθέντα ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν σύμφωνον ἄλλως τε πρὸς τὴν καθ' ἑκάστην ἀναπεμπομένην ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ εὐχὴν "ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως". Δέν φρονοῦσι δὲ ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τοῦ ἀνατολικοῦ Κράτους καὶ εἰς τὰς περιστάσεις ἀκόμη καθ' ἃς ἀσθενεῖς τὴν θέλησιν Πατριάρχαι δὲν ἐτόλμων ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν αὐτοκρατόρων ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον ν' ἀναγνωρίσῃ de jure τὸν βασιλέα ὡς κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας θυσιάζουσα πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δογματικοῖς. Βεβαίως ἡ ἀπόστασις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐπὶ αἰῶνας δὲν καθιστᾷ εὔκολον τὴν ἑκατέρωσεν γνωριμίαν, ἣν ἀκριβῶς

σκοπὸν ἔχουσι νὰ διευκολύνωσιν αἱ συχναὶ ἐπαφαί. Ἀλλ' εἶνε ὑπερβολικὸς ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι οὐδετέρα εἶνε εἰς θέσιν νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς ἄλλης, ἰδίᾳ ἀφ' ὅτου μέλη τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ζῶντα ἐν μέσῳ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἕνα ἐκ τῶν σκοπῶν αὐτῶν κατέστησαν τὴν μελέτην τῶν ἐκδηλώσεων τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν Ἄγγλων καὶ τῆς δογματικῆς αὐτῶν νοοτροπίας.

Ὡς ἦτο ἑπόμενον, ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀποφεύγει νὰ θίξῃ καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐσωτερικῆς διχογνωμίας ἐν τῇ Ἀγγλικ. Ἐκκλησίᾳ, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς εὐνοοῦσαν ἀφ' ἑνὸς τὸ ἔργον τῆς συνεννοήσεως μετὰ τῶν Ἀνατολ. Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ ὡς παρακωλύουσαν τοῦτο. Ὅτι βεβαίως ἡ συνεννόησις μετὰ τῆς Ἀνατολῆς τὴν ὤθησιν αὐτῆς ἔσχεν εἰς τὴν ὀξφόρδειον κίνησιν καὶ τὴν οὕτω καλουμένην καθολικίζουσαν μερίδα, δὲν ἀγνοοῦμεν οἱ ἀνατολικοί. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐν καιρῷ ἐδέχθη τὴν Δήλωσιν τῶν 3715 κληρικῶν τῆς Ἀγγλικ. Ἐκκλησίας, εἶχεν ὅλα τὰ μέσα νὰ πληροφορηθῇ ὅτι οὗτοι δὲν ἐξεπροσώπουν τὸ σύνολον τοῦ κλήρου ἢ τῶν πιστῶν αὐτῆς καὶ δὲν ἔδωκε πλείονα σπουδαιότητα τῆς ἀνηκούσης εἰς αὐτήν. Ὅ,τι δὲ ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ περιεχόμενον τῆς Δηλώσεως καὶ ἰδίᾳ τὸ μέρος εἰς ὃ περὶ τῶν 39 ἄρθρων αὕτη ἀποφαίνεται ὡς "περὶ ἐγγράφου δευτερευούσης σπουδαιότητος" γινώσκομεν καλῶς ὅτι τοιοῦτο δὲν εἶνε τὸ φρόνημα τῆς προτεσταντιζούσης μερίδος, ἥτις ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῇ τὰ ἄρθρα ταῦτα ὡς γνώμονα τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ἀγνοοῦμεν ὡσαύτως ὅτι ὁ Νόμος ἀπαιτεῖ ὅπως οἱ Ἄγγλοι κληρικοὶ πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτῶν ὑπογράψωσι πίστιν εἰς τὰ ἄρθρα ταῦτα. Πῶς ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Ἄγγλων κληρικῶν συμβιβάζονται τὰ δύο ταῦτα, ἀναγνώρισις τοῦ κύρους αὐτῶν, γινομένη ἐν τοιαύτῃ πανηγυρικῇ στιγμῇ, οἵα ἡ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ κληρικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐκδοχὴ αὐτῶν ὡς «ἀσχολουμένων εἰς τοπικὰς λογομαχίας τοῦ 16ου αἰῶνος" δὲν εἶνε ἡμέτερον ἔργον νὰ κρίνωμεν. Τὸ σημεῖον μόνον εἰς ὃ θέλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως εἶνε, ὅτι δὲν εἶνε οἱ συντάκται μόνοι τῆς ἄνω Δηλώσεως, οἵτινες ὑποτιμῶσι τὴν σπουδαιότητα τῶν 39 ἄρθρων. Καὶ πρὸ αὐτῶν ὁ διάσημος Ἐπίσκοπος τοῦ Salisbury John Wordsworth ἀπαντῶν εἰς τὰ τεθέντα αὐτῷ ὑπὸ Ὀρθοδόξων ἐρωτήματα περὶ τῶν συμβολικῶν βιβλίων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας τὴν αὐτὴν ἐξέφρασε γνώμην περὶ τῶν 39 ἄρθρων καὶ εἶνε πασίγνωστον ὅτι ἡ ἐν Ἀμερικῇ Ἐπισκοπελιανὴ Ἐκκλησία, καίπερ ἐν πλήρει μυστηριακῇ κοινωνίᾳ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας διατελοῦσα, ἀγνοεῖ ὅλως τὰ 39 ἄρθρα, ἄλλως εἰπεῖν οὐδεμίαν αὐτῶν ποιεῖται χρῆσιν, πολλῷ δὲ ὀλιγώτερον ὡς γνώμονος τῆς διδασκαλίας αὐτῆς. Ὁ δὲ Ἐπίσκοπος τοῦ Glousester Dr.

Headlam, ὅστις ἥκιστα βεβαίως θὰ περιληφθῇ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως μεταξὺ τῶν Ἀγγλοκαθολικῶν, ὅταν ὁ Πατριάρχης Μελέτιος εἰς τὰς ἐν Λάμπεθ τῷ 1930 μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν γενομένας συζητήσεις εἶπεν ὅτι ἐν τοῖς 39 ἄρθροις ὑπάρχουσι Καλβινικαί τινες ἐκφράσεις περὶ χειροτονίας αἵτινες χρήζουσι διασαφήσεως, ἀπήντησε κατὰ τὰ ἐπίσημα πρακτικὰ καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν ὁλομέλειαν τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ ὑποβληθεῖσαν Ἔκθεσιν, ὡς ἑξῆς: "ἀποδεχόμεθα ὅτι, ἂν ὑπάρχῃ τις ἀμφιβολία ἐν τοῖς 39 ἄρθροις, ταῦτα δέον νὰ ἑρμηνεύωνται διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐχολογίου λεγομένων." Ταῦτα ὅμως τί σημαίνουσιν ἄλλο παρὰ τὴν δευτερεύουσαν σημασίαν τῶν 39 ἄρθρων καὶ οὐχὶ τὴν "πρωταρχικὴν σπουδαιότητα" τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν συγγραφέα ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν εἰς πᾶσαν "ἔντιμον διαπραγμάτευσιν μετ᾽ ἄλλων Ἐκκλησιῶν;" Καὶ ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο μόνον τὸ φρόνημα τῆς διαπραγματευομένης Ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ τοῦ ὅλου Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ, φαίνεται ἐκ τούτων. Τὸ Συνέδριον μὴ ἀποτελοῦν, ὡς ἐδήλωσε, Σύνοδον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ ἐννοίᾳ ἐννοοῦμεν τὴν Ὀρθόδοξον Σύνοδον, καὶ μὴ δικαιούμενον διὰ τοῦτο νὰ ἐκδώσῃ ὅρους ἢ ὁμολογίας πίστεως ἠρκέσθη νὰ περιβάλῃ διὰ τοῦ κύρους αὐτοῦ τὴν περίληψιν τῶν ὡς ἄνω Πρακτικῶν, ἐν ᾗ περιέχονται αὐτολεξεὶ ταῦτα: "Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐκτίθεται αὐθεντικῶς ἐν τῷ Εὐχολογίῳ καὶ τὸ νόημα τῶν 39 ἄρθρων δέον νὰ ἑρμηνεύηται συμφώνως πρὸς τὸ Εὐχολόγιον." Ἀλλὰ μήπως ὁ Ἐπίσκοπος Glousester, ὁ Πρόεδρος τῆς μεγάλης Ἐπιτροπῆς περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ἀγγλικανικῆς πρὸς τὰς ξένας Ἐκκλησίας, δὲν ἐπανέλαβε τὰ αὐτὰ καὶ ἐν μεγαλειτέρᾳ ἔτι ἐκτάσει περὶ τῆς σημασίας τῶν 39 ἄρθρων εἰς τὰς μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν διαπραγματεύσεις; Ἡμεῖς δὲν θ᾽ ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ διχογνωμία ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ ὕπαρξις δηλονότι ἐν αὐτῇ Σχολῆς, τρεφούσης σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀδιαίρετον Ἐκκλησίαν, ηὐνόησε τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθόσον ἀνευρέθη τὸ σημεῖον ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Εἶνε ὅμως περιττὸν καὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις τῶν τελευταίων ἰδίᾳ ἐτῶν δὲν ἐγένοντο μετ᾽ ἀντιπροσώπων μιᾶς μόνης μερίδος ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ μετὰ Ἐπιτροπῶν, εἰς ἃς φροντίδι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας περιελήφθησαν ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν μερίδων, ἀπὸ τῆς Ἀγγλοκαθολικῆς μέχρι καὶ τῆς Προτεσταντικῆς. Ἄλλως τε—καὶ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν τοῦτο—ὁσάκις ἐγένετο λόγος περὶ μελλοντικῆς ἑνώσεως οἱ Ἄγγλοι διαπραγματευταὶ ἐδήλωσαν ἀπεριφράστως ὅτι τὴν ἕνωσιν δὲν ἐννοοῦσιν ὡς ἕνωσιν μετὰ μιᾶς μόνης μερίδος, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὅλης Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ πῶς ἡ κρατοῦσα ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ

Ἐκκλησίᾳ διχογνωμία περὶ οὐσιώδη δογματικὰ σημεῖα καθιστᾷ δυσχερεῖς τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν;

Ἐνταῦθα ἂς ἐπιτρέψῃ ἡμῖν ὁ συγγραφεὺς νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὴν δυσχέρειαν ταύτην περισσότερον τῶν Ἀγγλικανῶν αἰσθανόμεθα οἱ Ὀρθόδοξοι. Εἰθισμένοι ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ εἰς τὴν πλήρη δογματικὴν συμφωνίαν ἐν τοῖς οὐσιώδεσι καὶ τὴν διαφορὰν γνώμης μόνον ἐν τοῖς ἐπουσιώδεσιν ἢ ἄλλως θεολογουμένοις, διαβλέποντες τὸ πρῶτον γνώρισμα τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἑνότητα, ἐν τῇ ἑνότητι πίστεως καὶ διοικήσεως, ἀναγνωρίζοντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸ δικαίωμα ν' ἀποκόπτῃ τῆς μετ' αὐτῆς κοινωνίας τοὺς διϊσταμένους δογματικῶς καὶ ἐμμένοντας ἐν τῇ πλάνῃ αὐτῶν, ἀδυνατοῦμεν ν' ἀντιληφθῶμεν πῶς εἶνε δυνατὴ ἡ ἕνωσις τῆς Ὀρθοδόξου πρὸς Ἐκκλησίαν ἥτις ἀνέχεται τοιαύτην ἐλευθερίαν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, ὥστε νὰ συμμετέχωσι τῆς αὐτῆς πνευματικῆς τραπέζης καὶ οἱ τὸν Πάπαν Ῥώμης ὡς ἀντιπρόσωπον καὶ τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἀναγνωρίζοντες ἀφ' ἑνὸς καὶ οἱ ἀρνούμενοι, ἐν οἷς καὶ ὁ συγγραφεύς, τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν καὶ τὴν σωματικὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ τῶν νεκρῶν ἀφ' ἑτέρου. Καὶ τὴν ἀδυναμίαν ταύτην ἐξεφράσαμεν πρὸ ἐτῶν ὁμιλοῦντες εἰς τὸ ἐν Cheltenham Ἐκκλ. Συνέδριον τοῦ 1928 ὡς ἑξῆς: "Κατὰ πρόσφατον ἐν Ἀνατολῇ διαμονήν μου ὀρθόδοξος κληρικὸς μοὶ εἶπεν: εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι ἑνότης ἐν τῇ πίστει δὲν εἶνε ὅρος ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ· διότι ἐν ταύτῃ ὑφίστανται διχογνωμίαι οὐ μόνον ἐν δευτερεύουσιν, ἀλλ' ἐν θεμελιώδεσι ζητήμασι πίστεως. Ἡ ἔκκλησις τοῦ τελευταίου Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ πρὸς πάντας τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἡ στάσις τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἔναντι ἐκκλησιαστικῶν σωμάτων ἅτινα διέκοψαν τὴν συνέχειαν αὐτῶν πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν καὶ τέλος αἱ πασίγνωστοι συζητήσεις κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Εὐχολογίου δεικνύουσι σαφῶς πόσον εἶνε εὐρεῖα ἡ περὶ Ἐκκλησίας ἔννοια παρ' Ἀγγλικανοῖς. Τί ὠφελοῦσιν αἱ περαιτέρω συζητήσεις, ὅταν ὑπάρχῃ ριζικὴ διαφωνία μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ θεμελιῶδες αὐτὸ ζήτημα; Ἂν ἀφ' ἑτέρου σκοπὸς τῆς συζητήσεώς εἶνε ὁ καθορισμὸς τῆς κοινῆς περὶ πίστεως διδασκαλίας ὡς δεσμοῦ ἑνοῦντος τὰς δύο Ἐκκλησίας πρὸς ἀλλήλας, ἡ ἑτέρα δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν προὐχώρησεν εἰς παραχωρήσεις πρὸς ἄλλα ἐπὶ εὐρυτέρας βάσεως, δὲν φαίνεται ματαία πᾶσα περαιτέρω συζήτησις; Ἂς ἀρκεσθῶμεν ἑπομένως εἰς τὴν καλλιέργειαν φιλικῶν σχέσεων καὶ μετὰ τῆς Ἀγγλικ. Ἐκκλησίας καὶ ἂς παύσωμεν νὰ βαυκαλίζωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους δι' ἐλπίδων, ὅτι ἕνωσις ἐν πίστει εἶνε δυνατή." Τὴν ἀδυναμίαν ὅμως ταύτην, ἥτις πολλάκις ἤγγισε τὰ ὅρια τῆς ἀπελπισίας, ἀνηρέσαμεν τότε ὡς ἑξῆς: "Ἂν γνωρίζω πως τοὺς

δισταγμοὺς καὶ τὴν δυσχέρειάν σου, ἀλλὰ δὲν συμμερίζομαι τὴν ἀπελπισίαν σου. Ἀπελπίζεις, διότι ἀγνοεῖς τὴν φύσιν καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἀγγλικ. Ἐκκλησίας, καὶ δὲν παρηκολούθησας ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν βραδεῖαν μέν, ἀλλ' ἀναντίρρητον ἐξέλιξιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ. Ἂν ἐγίνωσκες τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ρώμης, ἂν ἐμελέτας τοὺς ἀγῶνας μελῶν αὐτῆς πρὸς διάσωσιν παντὸς ὅ,τι ἀληθῶς καθολικὸν ἐν αὐτῇ, ἂν ἐπείθεσο περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν προθέσεων αὐτῶν καὶ τοῦ βάθους τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πεποιθήσεων, τότε ἡ ἀπελπισία δὲν θὰ εὕρισκεν θέσιν ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Διατὶ νὰ μὴ δεχθῶμεν ὅτι ἔσται ποθ' ἦμαρ, ὅτε ὁ καθολικὸς πυρήν, ὅστις πάντοτε ὑφίστατο ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ, θὰ ἐπικρατήσῃ τοῦ ὅλου σώματος, οὕτως ὥστε τοῦτο νὰ προσλάβῃ μορφὴν, καθιστῶσαν δυνατὴν τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας; Ἐν τῷ μεταξὺ καθῆκον τῶν Ὀρθοδόξων δὲν εἶνε νὰ κόψωμεν πάντα δεσμὸν συνδέοντα ἡμᾶς μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς τοιαύτην ἐξέλιξιν διὰ φιλικῆς ἐπαφῆς καὶ ἐν πνεύματι εἰρηνικῆς συζητήσεως".

Ἂς βεβαιωθῇ ὁ συγγραφεὺς ὅτι τὴν πίστιν αὐτὴν εἰς τὴν βαθμιαίαν ἐπὶ τὸ καθολικώτερον διαμόρφωσιν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας δὲν διέσεισεν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐνίσχυσεν ὁ χρόνος, δὲν θὰ διασείσῃ αὐτὴν ἡ διαβεβαίωσις αὐτοῦ ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσεγγίσεως πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας δὲν εἶνε ἀξιοσημείωτα ἀπὸ θετικῆς ἀπόψεως διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ τύχη αὐτοῦ, ὅτι διὰ τῆς ἐπαφῆς ταύτης εὐρύνεται τὸ χάσμα τὸ χωρίζον τοὺς Ἀγγλικανοὺς ἀπὸ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ Ἐλευθέρων Ἐκκλησιῶν, εἶνε μία ἔτι ἀπόδειξις, ποῦ στρέφεται ἡ συμπάθεια τοῦ συγγραφέως καὶ πόσον βαθείας ἔχει τὰς ρίζας ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ συνειδήσει ὁ Προτεσταντισμός. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ παράπονον αὐτοῦ, ὅτι οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσιν Ἀγγλικανοὶ ἀπαθῶς προσβλέπουσιν εἰς τὰς προσπαθείας πρὸς ἐπίτευξιν ἑνώσεως μετὰ τῶν Προτεσταντῶν. Δὲν ἔχει ὅμως οὕτως τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους. Γινώσκοντες τούς τε θρησκευτικοὺς καὶ τοὺς ἄλλους δεσμοὺς οἵτινες συνδέουν τοὺς Ἄγγλους πρὸς ἀλλήλους, ἐννοοῦμεν εὐχερῶς τὰς προσπαθείας πρὸς ἀμοιβαίαν συνεννόησιν καὶ ἕνωσιν καὶ θεωροῦμεν τὴν συνένωσιν μικρῶν ὁμοιογενῶν ἐκκλησιαστικῶν σωμάτων ὡς βαθμῖδα προπαρασκευάζουσαν τὴν συνεννόησιν τῶν μεγάλων ἱστορικῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐδηλώσαμεν ἐν Λωζάννῃ, καὶ ἐπανελάβομεν ἐν Ἐδιμβούργῳ. Ἀρκεῖ μόνον ἡ ἕνωσις αὕτη νὰ μὴ γένηται ἐπὶ θυσίᾳ γνησίων καθολικῶν ἀρχῶν ἀποστολικῆς προελεύσεως, διότι ἄλλως ἡ ἕνωσις ἐκείνη ἀντὶ νὰ προλειάνῃ, προώρισται νὰ διανοίξῃ ἔτι εὐρύτερον τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν.

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

† ΜΗΤΡΟΠ. ΞΑΝΘΗΣ ΙΩΑΚΕΙΜ ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΜΟΣΧΟΠΟΛΕΩΣ

Α΄. Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΝ ΑΥΤΗ ΚΩΔΙΚΑ 1630—1875

ΑΘΗΝΑΙ, 1939

Ὁ φιλόπονος καὶ φιλόμουσος Μητροπολίτης Ξάνθης κ. Ἰωακεὶμ Μαρτινιανὸς συνέγραψε σύγγραμμα πολύτιμον καὶ ὠφέλιμον ἐν πολλοῖς καὶ διὰ τὴν καθόλου ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω ἐπισημειούμενον τίτλον. Ἡ ἀναδίφησις ἀρχείων ἐν μεγάλαις βιβλιοθήκαις εὐρωπαϊκῶν πόλεων ἐγένετο ἀντικείμενον ἐρεύνης ἀπὸ μέρους πολλῶν ἡμετέρων καὶ ξένων. Εἶναι γνωστὰ τὰ ὀνόματα Κ. Σάθα, Σπ. Λάμπρου, Περικλέους Ζερλέντου, Em. Legrand, Louis Petit, G. Hofmann, Gerland, Krumbacher καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἔρευναι ἐν ἀρχείοις μικρῶν Μονῶν καὶ ἐν γένει ἐπαρχιακῶν καθιδρυμάτων ἐγένοντο πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν – ἐπὶ σκοπῷ συλήσεως—ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Μηνᾶ Μηνοΐδου, ὑπὸ τοῦ χαλκεντέρου ἀειμνήστου Κεραμέως Παπαδοπούλου, πρὸ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐπ. Σταματιάδου καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Περικλέους Ζερλέντου καὶ ἄλλων. Ἡ ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ἐργασία δὲν εἶνε πολυμερής, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐξαντλητική, καθὼς ἡ γενομένη ἐν ταῖς πλουσιωτάταις βιβλιοθήκαις Λονδίνου, Παρισίων, Ρώμης, Βιέννης, Βερολίνου καὶ ἄλλων μεγαλουπόλεων. Ἐπιφυλάσσει ὁ μακρὸς χρόνος ἐκπλήξεις, τὰς ὁποίας θὰ προκαλέσῃ ἡ ἀπροσδόκητος ἀνακάλυψις κωδίκων ἢ ἄλλων χειρογράφων, μνημείων κρυπτομένων κάπου ἔν τινι γωνίᾳ ὑπογείου μικρᾶς μονῆς ἢ ἐπαρχιακοῦ τινος ἐκπαιδευτικοῦ καθιδρύματος ἢ ἀτομικῆς κατοικίας.

Ἡ μὲ ἀρίστην τυπογραφικὴν ἐμφάνισιν παρουσιαζομένη ἐργασία τοῦ Μητροπολίτου Ξάνθης Ἰωακεὶμ ἀφορᾷ δύο κώδικας τῆς παρὰ τὴν Μοσχόπολιν Μονῆς τοῦ Προδρόμου. Ἐκ τῶν κωδίκων τούτων σημασίαν ἔχει κυρίως ὁ πρῶτος ὁ ἐπὶ "ἡγουμένου Παρθενίου κτηθεὶς" καὶ ἐν ἔτει 1779 καταστρωθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ πρώην ἐπισκόπου Γκόρας Θεοδοσίου Μιχαὴλ τοῦ Ὑπισχιώτου (ἀπὸ Σίπισχαν καὶ οὐχὶ Μιχαὴλ ἐπισκόπου

Γκόρας· ὁ Γκόρας Μιχαὴλ ὥς ὁ Σωφρονίσκου—υἱὸς τοῦ Σωφρονίσκου—Σωκράτης). "Διὰ τῆς πολλῆς αὐτοῦ (τοῦ ἡγουμένου Παρθενίου) προτροπῆς καὶ παρακλήσεως, ὁ κὺρ Μιχάλης ὁ τοῦ πρώην Γκόρας, ὁ ἐξ Ὑπισχίας, μετὰ πόνου πολλοῦ συλλεξάμενος τινὰ μὲν ἐκ παραδόσεως γηραιοτέρων, τινὰ δὲ ἐκ τῶν τοῦ παλαιοῦ κατατιστίχου, καὶ ἄλλων σεσαθρωμένων πινακιδίων σποράδην κειμένων, ἀνιστόρησε τὰ τε τῆς οἰκοδομῆς τῆς σεβασμίας Μονῆς, καὶ τινα συμβάντα ἐπὶ τῶν ἀλληλοδιαδόχως ἡγουμενευσάντων ἡγουμένων, οὐ μὴν ἀλλά, καὶ τινα παρεμπίπτοντα καὶ ἠκολουθηκότα εἰς τοὺς καιροὺς τῶν ἀλληλοδιαδοχῶν αὐτῶν, καὶ κατέστρωσε ταῦτα ἐν τῷ παρόντι σεπτῷ κώδικι....." Ἀκολουθεῖ ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἱερᾶς Μονῆς. Ἕπεται ἡ καταγραφὴ τῶν Ἡγουμένων ἀπὸ τοῦ Ἀντωνίου Σιπισχιώτου (1649-1669). Ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας Δανιὴλ (1687-1696) καταχωρίζεται ἡ ἑξῆς σημείωσις· "καὶ εἰς τὸν καιρόν του, 1688 σεπτεμβρίῳ, ὁ φράγκος ἔλαβε τὸν Αὐλῶνα, εἰς δὲ 1689 Μαρτίῳ, πάλιν ὁ τοῦρκος ἔλαβε τὸν Αὐλῶνα καὶ ἔχει καὶ τώρα." Ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας τοῦ ἰδίου Δανιὴλ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐν Βάστανη τῆς ἐπαρχίας Σπαθίας (1) "ἀφιερώθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Προδρόμου καὶ ἔγινε μετόχιον αὐτοῦ." Περὶ τῆς ἀφιερώσεως ταύτης ὑπάρχει κατεστρωμένη καὶ πρᾶξις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Γρηγορίου (1691) συνυπογραφομένη ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων τοῦ κλίματος Ἀχριδῶν, Καστορίας Διονυσίου, Σισανίου Ζωσιμᾶ, Πελαγονίας Ἰακώβου, Βελεγράδων Ἰγνατίου, Δυρραχίου Δανιήλ, Μογλενῶν Διονυσίου, Κόρρας καὶ Μόκρας Ἀρσενίου καὶ Πρεσπῶν Παρθενίου. Αἱ τὸν σταυροπηγιακὸν χαρακτῆρα τῆς Μονῆς κυροῦσαι πράξεις τῶν ἀρχιεπισκόπων Ἀχριδῶν Ἰγνατίου, Ραφαήλ, Φιλοθέου καὶ Ἰωσὴφ καταχωρίζονται ἐν τῷ ἰδίῳ κώδικι. Ἐν ταῖς πράξεσι ταύταις οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἀχριδῶν δὲν τιτλοφοροῦνται πατριάρχαι ἀλλ' ἁπλῶς ἀρχιεπίσκοποι. Καὶ ὅτε ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν ἦτο ἡνωμένη μετὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου (1454-1557) οἱ ἀρχιεπίσκοποι αὐτῆς ἐτιτλοφοροῦντο "ἀρχιεπίσκοποι Πεκίου καὶ πρώτης καὶ νέας Ἰουστινιανῆς". Ἐν τινι χειρογράφῳ τῆς παρισινῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (Supplément Grec 1292) εὗρον ἀντίγραφον γράμματος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου Τιμοθέου ἀφορῶντος τὸν διορισμὸν τοῦ Φιλαρέτου ὡς ἡγουμένου τῆς παρὰ τὴν Σόφιαν Μονῆς τῶν "Ἠλιάνων", τοῦ ὁποίου ἡ ἐπικεφαλὶς ἔχει οὕτω· "Τιμόθεος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Πεκίου καὶ πρώτης καὶ νέας Ἰουστιανιανῆς". (1) Οἱ τῆς ἐπαρχίας κληρικοὶ καὶ ἄλλοι

(1) Ἐντεῦθεν οἱ γνωστοὶ κρυπτοχριστιανοὶ Σπαθιῶται.

(1) Βλέπε ἐμὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην, τόμ. Α'. σ. 128, 129, 165.

ἐκάλουν τοὺς ἀρχιεπισκόπους καὶ πατριάρχας. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ κρινομένου πονήματος καταχωρίζει σημείωμα τοῦ καταστίχου τῶν συνδρομῶν καὶ ἀφιερωμάτων τῆς Μονῆς "ἔχον οὕτω·

"1765 Νοεμβρίου 24

ὁ μακαριώτατος καὶ σεβασμιώτατος πατὴρ ἡμῶν καὶ πατριάρχης κὺρ Ἀρσένιος ἔγραψεν εἰς σαρανταλείτουργον		ἄσπρα	1200
ὁ Καστορίας κὺρ Εὐθύμιος	"	"	600
ὁ Βοδενῶν κὺρ Γερμανὸς	"	"	600
ὁ Σισανίου Νικηφόρος	"	"	600
ὁ Γρεβενῶν Γρηγόριος	"	"	600
ὁ Πρεσπῶν Παρθένιος		"	600

Ὁ Ἱεροσολύμων Χρύσανθος ἐν τῷ συνταγματίῳ αὐτοῦ (σ. πη΄.) γράφει: "λέγονται καὶ αὐτοὶ μακαριώτατοι ἀρχιεπίσκοποι Πεκίου καὶ πάσης Σερβίας, ἂν καλὰ μὴ ἀρκούμενοι μόνον εἰς τοῦτο προστιθέασι καὶ ἄλλα εἰς τὰς λεγομένας αὐτῶν φήμας". (1)

Ὁ συγγραφεὺς παρέχει πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῆς πόλεως Μοσχοπόλεως ἢ Βοσκοπόλεως καὶ ἀναφέρει στοιχεῖα χρήσιμα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Οὐγγαρίᾳ ἑλληνισμοῦ. Παρενείρει πλείστας σημειώσεις καὶ σχόλια πρὸς ἐπεξήγησιν διαφόρων γεγονότων ἀναφερομένων ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος κώδικι. Ὁ δεύτερος κῶδιξ, περιέχων ἔγγραφα ἀγοραπωλησίας καὶ ἄλλα, δὲν παρουσιάζει ἄξιον λόγου ἐνδιαφέρον.

Ἐν τῷ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κορυτσᾶς γράμματι τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου ἀπολυθέντι τῷ 1778 καὶ ἀφορῶντι τὸν καθαιρεθέντα ἱερομόναχον τῆς Μονῆς Προδρόμου Μοσχοπόλεως Βασίλειον, αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἀρχιερέων δὲν ἀνεγνώσθησαν ὀρθῶς. Ἀντὶ Χαλκηδόνος Μακαρίου ἀναγνωστέον Χαλ. Παρθενίου. Ἐν πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις τοῦ ἰδίου ἔτους ὑπογράφονται: Νικομηδείας Μελέτιος, Νικαίας Ἄνθιμος, Χαλκηδόνος Παρθένιος, Δέρκων Ἀνανίας, Προύσης Ἄνθιμος, Νεοκαισαρείας Ἰγνάτιος, Φιλιππουπόλεως Σαμουὴλ (κατόπιν Ἐφέσου, ἀνεψιὸς τοῦ

---

(1) "Ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας, Δαλματίας, Ἰλλυρικῆς, Πόντου Δυτικοῦ, καὶ πέραν Δουνάβεως, ὧν τὸ ἀξίωμα οὐδὲν ἕτερον, εἰμὴ μόνον ἁπλῶς μητροπολιτικὸν αὐτόνομον ἐν ταῖς ἰδίαις καὶ μόναις παροικίαις αὐτῶν ἐνεργούμενον καὶ περιοριζόμενον". Ὁ μακαρίτης Ἡρακλείας Φιλάρετος Βαφείδης, ἐν τῇ Ἐκκλ. αὐτοῦ ἱστορίᾳ, τόμ. Γα. σ. 100 σημ. 2 σημειοῖ "οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἀχρίδος ἐτόλμων νὰ καλῶσιν ἑαυτοὺς πατριάρχας Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, Σερβίας, Ἀλβανίας, δευτέρας Μακεδονίας, Πόντου δυτικοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν, τὸν θρόνον αὐτῶν πατριαρχικὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῶν Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Ἴδε ἔγγραφα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν ὑπὸ τοῦ Ἀμασείας Ἀνθίμου Ἀλεξούδη ἐν Δελτίῳ Ἱστορ. καὶ ἐθνολ. Ἑταιρείας τόμ. Δ. σ. 547."

Πατριάρχου Σαμουήλ), Σερρῶν Ἀγάπιος, Ἰωαννίνων Παΐσιος, Παλ. Πατρῶν Γαβριήλ, Χριστιανουπόλεως Ἱερεμίας, Βιζύης Γεράσιμος, Ἀγχιάλου Ἰωακείμ, Ναυπλίου Μελέτιος, Καρπάθου Δανιήλ..."

Ὁ συγγραφεὺς δριμύτατα ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ ἑνὸς τῶν μεγαλυτέρων πατριαρχῶν τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ἀφορμὴν λαμβάνει (σημ. σελ. 14,88,89,90,91.) ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν (Ἰανουαρ. 1767). Θεωρεῖ τὴν πρᾶξιν ταύτην καταστρεπτικὴν διὰ τὸν ἑλληνισμὸν τῆς περιφερείας τοῦ κλίματος ἐκείνου καὶ αἴτιον τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος! Καὶ ὁμιλεῖ καὶ περὶ νεμέσεως ἐνσκηψάσης κατὰ τοῦ Σαμουήλ. "Καὶ ὁ τέως ἀγέρωχος Πατριάρχης ὁ μηδενὶ ἐπιτρέπων ἐλευθερίαν λόγου καὶ σκέψεως ἀπάγεται ὑπερόριος εἰς Ἄθωνα κλ." Ἀλλὰ πόσοι Πατριάρχαι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σουλτάνων ἐξωρίσθησαν! Ἀφ' οὗ ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ ἐπανειλημμένως ὅτι τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν "οὐδέποτε σχεδὸν ἐπεχειρήθη νὰ μελετηθῇ καὶ ἐξονυχισθῇ ἐπαρκῶς" διατὶ νὰ ἀποφαινώμεθα πρὸ τῆς ἐξονυχίσεως αὐτῆς καὶ δὴ τόσον σφοδρῶς κατὰ προσώπων καὶ πράξεων; Εἴδομεν πῶς (σημ. 3 παρούσης μελέτης) ὁ Ἱεροσολύμων Χρύσανθος χαρακτηρίζει τὸ "αὐτόνομον" τῶν περιφερειῶν τούτων.

Ἤδη πρὸ τῆς καταργήσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πεκίου ἐκλογὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς (1759) ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Αἱ περιστάσεις "καὶ αἱ ἀτυχίαι" ἐν αἷς εὑρίσκοντο αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐκεῖναι περιφέρειαι ἐπέβαλλον τὴν τοιαύτην ἐκλογήν. (1) Αἱ αὐταὶ περιστάσεις ἐπέβαλλον καὶ τὴν κατάργησιν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐκείνης. Τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον ἐκέκτητο μενάλην ἰσχὺν καὶ δύναμιν, εὑρισκόμενον δὲ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῶν Σουλτάνων μετὰ μεγαλυτέρας ἀποτελεσματικότητος ἐνήργει ὑπὲρ ἐπωφελοῦς διεκπεραιώσεως τῶν ὑποθέσεων τῶν ἐπαρχιῶν αὐτοῦ. Τί ἐκώλυσε τὴν πρόοδον ἐν πᾶσι τῆς ἐπαρχίας πδχ. Ἰωαννίνων ἡ ἀπὸ τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου ἐξάρτησις αὐτῆς; Τοὐναντίον ὠφέλησε καὶ κατὰ πολύ. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι οἱ Σουλτάνοι ὑπείκοντες εἰς τὰς μεσιτείας τῶν Οἰκουμ. Πατριαρχῶν ἔλυον αἰσίως πολλὰ ζητήματα ἀφορῶντα καὶ τὰ λοιπὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλως τε ἐν τῷ

(1) Βλέπε ἐμὴν πραγματείαν "Τὰ ἰδιαίτερα δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἔναντι τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν" σ. 16. "Δικαιολογεῖται ὡς ἑξῆς ἡ ἐκλογή. "κατὰ τὰ ἅπερ κέκτηται προνόμια ὁ οἰκουμενικὸς θρόνος ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ δεφεντεύειν τοῖς ἐν τοιαύταις περιστάσεσι εὑρισκομένοις αὐτονόμοις θρόνοις, καὶ συνηγορειν κατὰ τὸ δυνατὸν ταῖς ἀτυχίαις αὐτῶν.

βερατίῳ τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Γ΄. (1662) ὑπάρχει παράγραφος διαλαμβάνουσα: "καὶ οἱ Πατριάρχαι τῶν ἄλλων χωρῶν, οἱ ἐρχόμενοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν μου δι' ὑποθέσεις αὐτῶν, ταύτας διενεργείτωσαν διὰ τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου."

Τὰ ἀνωτέρω δὲν προσετέθησαν πρὸς μείωσιν τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως. Τὸ ἔργον μένει πολύτιμον καὶ χρήσιμον καὶ μᾶς διδάσκει πολλὰ καὶ μᾶς ἐπαναφέρει μὲ τὰς πολλὰς φωτογραφίας εἰς τὴν ζωντανὴν μονὴν τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ εἰς τὴν ἄλλοτε ἀκμάζουσαν Μοσχόπολιν.

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΠΑΥΛΙΚΑΙ ΝΟΥΘΕΣΙΑΙ

"ΑΝΤΕΧΕΣΘΕ ΤΩΝ ΑΣΘΕΝΩΝ"

Καθὼς τὰ μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος δὲν ἔχουν ὅλα τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ ἀντοχὴν—διότι ἄλλα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἄλλα ἀσθενῆ—οὕτω πως καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτὸ δὲ εἶναι φυσικόν. Δὲν δύνανται τὰ μέλη ταῦτα νὰ εἶναι οὔτε ἰσοδύναμα οὔτε νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἠθικῆς βαθμίδος, πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐπιδόσεως. Θὰ διαφέρουν. Θὰ ποικίλουν ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀσθενείας.

Πῶς θὰ συμπεριφερώμεθα πρὸς τοὺς ἀδυνάτους καὶ ποίαν τακτικὴν θὰ ἀκολουθήσωμεν πρὸς αὐτοὺς **"τοὺς ἀσθενεῖς"** συναθλητάς μας; Τὸν κανόνα τῆς συμπεριφορᾶς μᾶς τὸν δίδει ὁ ἐμπνευσμένος τοῦ Κυρίου Ἀπόστολος: ***"ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν"*** (Α΄. Θεσσ. 5.14). Ἄψογος γνώμων, ἀσφαλὴς ὁδηγὸς καὶ ἀκλινὴς εὐθεῖα εἶναι ἡ γραμμή, τὴν ὁποίαν ὑποδεικνύει ὁ ἱ. Παῦλος.

* * *

"Ἀντέχεσθε". Ἀνεχθεῖτε. Ὑποχωρεῖτε πρὸ τῶν ἀτελειῶν τοῦ πλησίον σας. Μὴ γίνεσθε αὐστηροί, σκληροί, ἄτεγκτοι. Ἐπιδείξατε

(2) Τὰ ἰδιαίτερα Δικαιώματα ἔνθ. ἄνω σ. 13 Μ. Γεδεών. Ἐπίσημα Γράμματα τουρκικά. σ. 13.

ἀνοχὴν πρὸς τοὺς σφάλλοντας, ἐπιείκειαν καὶ καλωσύνην πρὸς τοὺς πταίοντας, ἀγάπην καὶ στοργὴν πρὸς πάντα ἀσθενῆ ἀδελφόν σας, ***εἰς κάθε ἄνθρωπον***.

Οἱ ἰσχυροὶ ἠμποροῦν νὰ συγχωροῦν. Ἡ ἀνταπόδοσις τῶν ἴσων εἶνε ἴδιον τῶν ἀδυνάτων χαρακτήρων. Ὁ δὲ ἄξιος τοῦ ὀνόματός του Χριστιανὸς γνωρίζει νὰ συγχωρῇ. Ἔχει δὲ καὶ τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν. Θεωρεῖ μάλιστα τὴν συγγνώμην καθῆκον. ***"Ὀφείλομεν, θὰ εἴπῃ, ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν" (Ρωμ. 15.1).***

Πῶς ὅμως θὰ δεικνύωμεν τοιαύτην ἀνοχὴν πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀναρμόστως φέρονται—εἶναι ἀσθενεῖς—καὶ συχνάκις μᾶς πικραίνουν μὲ τοὺς σκοπίμους καὶ ἀκρίτους λόγους των ἢ καὶ ἀκόμη πληγώνουν τὴν καρδίαν μας μὲ τὴν δηλητηριώδη γλῶσσάν των;

Ἐὰν ἐντὸς ἡμῶν ἔχῃ ***"μορφωθῆ Χριστὸς"*** καὶ ἐγεύθημεν τὴν ἐξ οὐρανῶν κομισθεῖσαν ἡμῖν ἀγάπην, ἄν ***"τὴν ταπεινοφροσόνην ἐνεκομβώθημεν"*** (Α'. Πέτρ. 5.5), τότε εἶναι πολὺ εὔκολος ἡ παροχὴ συγγνώμης. Ἡ τοιαύτη ἀνοχὴ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης δυνατότητος.

Μάλιστα. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ Χριστιανὸς εἶναι ***ὑπεράνθρωπος***. Ἂν περιορισθῇ εἰς τὰς ***κατ᾽ ἄνθρωπον*** μόνον ἀρετάς, δὲν ἠμπορεῖ ὁ τοιοῦτος Χριστιανὸς νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀναγεννημένος.

Ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς εἶνε αὐστηρὸς δι᾽ ἑαυτὸν καὶ ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς ἄλλους. Πιθανὸν νὰ εἶναι ὀλίγον ὀφειλέτης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, πολὺ ὅμως — πάντοτε πολύ — θὰ εἶναι πρὸς τὸν Θεόν. Καί, ἄν τὸ ***"ἀντέχεσθε"*** τοῦ Παύλου φαίνεται εἰς αὐτὸν ἀδύνατον, ***"θραύει τὴν γέφυραν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ διέλθῃ ὁ ἴδιος ὡς δεόμενος συγγνώμης";*** (Heilberg).

* * *

"Τῶν ἀσθενῶν". Ὅλοι δὲν γνωρίζουν τὰ χριστιανικά των καθήκοντα. Οὔτε πάλιν οἱ γνωρίζοντες αὐτὰ ἠμποροῦν νὰ θέτουν εἰς ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν τὴν γνῶσιν. Ἀδύνατοι, ὅπως ὁ ἐν ἀναρρώσει ὀργανισμός, δυσκολεύονται νὰ ὑποβληθοῦν εἰς θυσίας. Στεροῦνται ἀντοχῆς. Προσπαθοῦν ἴσως. Ἀποκάμνουν ὡς ἀνίσχυροι. Πίπτουν ὡς εὔκαμπτοι! ***Εἶναι ἀσθενεῖς***.

Καὶ ὁ ἀσθενὴς εἶναι ἄξιος συμπαθειῶν. Δικαιοῦται τῆς ἐπιεικείας τοῦ ὑγιοῦς, τῆς συναντιλήψεώς του. Οὐχὶ σπανίως καὶ τοῦ οἴκτου του. Ἡ παυλικὴ παραίνεσις ζητεῖ ἀπὸ τοὺς κατηρτισμένους Χριστιανοὺς νὰ ἐνδιαφερθοῦν διὰ τοὺς ὁμοπίστους των, ν᾽ αὐξήσουν δηλ. τὴν πρὸς τοὺς τοιούτους ἀσθενεῖς στοργήν των.

Ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ τοὺς κερδίσωμεν ἂν συγκατάβασιν δείξωμεν. Τὸ παράδειγμά μας πιθανὸν νὰ τοὺς συγκινήση, ἂν δὲν εὑρίσκωνται εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ***"ψυχικῆς φυματιώσεως"***.

Καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὸ παράδειγμά του ἔσωσε πολλούς: ***'Εγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδίσω" (Α΄. Κορ. 9.22)***. καὶ τοὺς ἐκέρδιζε διὰ τῆς συγκαταβάσεώς του.

Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνυπάρχει ἄσβεστος βωμός. Τί καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν δὲν ἀναδίδει φλόγας; Ἴσως τὸ πῦρ του νὰ εἶνε ***ἐσβεσμένον***. Πλὴν ὑπὸ τὴν τέφραν θὰ διατηρῇ κάποιαν θερμότητα. Τὸν τελευταῖον σπινθῆρα δὲν τὸν ἀφίνει νὰ σβύση ἡ ἀγάπη τοῦ Κυρίου.

Εἶνε ἡ ἔμφυτος πρὸς τὸ Θεῖον φορά, ἡ ἐν ἡμῖν θεία πνοή, ἥτις ἠμπορεῖ νὰ πυρπολήση τὰς ψυχάς μας. Νὰ μᾶς θερμάνῃ. Ἡμεῖς δὲ μὲ τὴν καλωσύνην μας θὰ συντελέσωμεν εἰς τὸ ἔναυσμα αὐτό. Οὕτω δὲ οἱ ἀσθενεῖς θὰ γίνουν ἰσχυροί, καὶ τὰ φωτερὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς θὰ μεταβληθοῦν εἰς φωτεινὰ μετέωρα. "Παρὰ τὰς ἀθλιότητάς μας... ἔχομεν ἕν ἔνστικτον ποὺ μᾶς ἐξυψώνει" (Pascal).

* * *

"***Ἀντέχεσθε τῶνἀσθενῶν***". Διατὶ νὰ μὴ δεικνύωμεν ἀνοχὴν πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφοὺς μας, ἀφοῦ καὶ ἡμεῖς εὑρισκόμεθα πολλάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλώμεθα τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἄλλων;

Ὁ σωματικῶς ἀσθενῶν ἀναμένει περίθαλψιν. Καὶ ὁ ψυχικῶς νοσῶν ζητεῖ στήριγμα, βραχίονα δυνατόν. Καὶ ὁ καλὸς Χριστιανὸς ὄχι μόνον ὀφείλει νὰ ἀνέχηται τὸν ἀσθενῆ πλησίον του, ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν θεραπείαν του, προτρέπεται, προσφέρων τὸ ἀναρρωτικὸν φάρμακον τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην. Εἶνε γενναιόψυχος. Συγχωρεῖ καὶ τοὺς ἐχθρούς του. Δὲν λογαριάζει πῶς θὰ κρίνουν τὴν στάσιν του οἱ ἀντικείμενοι, οἱ ὁποῖοι συνήθως παρεξηγοῦν τὸ πνεῦμά του, διότι "ἄλλου πνεύματος" εἶναι αὐτοί.

"Ἡ ἀγάπη χρηστεύεται", διὰ τοῦτο καὶ ἐμπράκτως ἐφαρμόζει ὁ Χριστιανὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ***"Ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν"***.

† ΣΥΓΚΕΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΝΤΩΝΗΣ

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΣΙΛΒΕΣΤΡΟΥ

Ἐπιστολαὶ τοῦ πολυπαθοῦς καὶ ἀκαμάτου κατὰ τῶν παπιστῶν ἀγωνιστοῦ Σιλβέστρου Πατριάρχου Ἀντιοχείας ἐδημοσίευσαν πολλοί. Περὶ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἔγραψα σχετικῶς πολλὰ ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς Φωτιείου Βιβλιοθήκης μου (σελ. 53 καὶ ἑξ.) Ἐν τῷ ἰδίῳ τόμῳ ἐδημοσίευσα ἀνεκδότους ἐπιστολὰς τοῦ ἰδίου Πατριάρχου ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Βηρυττοῦ, φυλαττομένου νῦν ἐν Δαμασκῷ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος δημοσιεύω δύο ἑτέρας ἐπιστολὰς τοῦ Σιλβέστρου Ἀντιοχείας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ματθαῖον· ἐγράφη δὲ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1750. Ἡ ἄλλη ἐγράφη ἐξ Ἀδάνων κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1752 καὶ ἀπεστάλη πρὸς τὸν ἐν Βηρυττῷ εὑρισκόμενον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Φιλόθεον.

Ὁ Ἀλεξανδρείας Ματθαῖος ὑπῆρξεν ὁμοιοπαθὴς πρὸς τὸν συνάδελφόν του Σίλβεστρον ἀπὸ ἀπόψεως διωγμῶν καὶ σκευωριῶν ἐκ μέρους τῶν Λατίνων. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὰς προσρήσεις ἐπιθυμεῖ ὁ Σίλβεστρος νὰ μάθῃ ἂν "ἠρεμῇ ἡ Ἁγία τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησία ἀπὸ ταῖς ταραχαῖς τῶν ἐπαράτων λατινοφρόνων, ἐπειδὴ ἀπὸ μακρόθεν πολλὰ ἀκούομεν, καὶ ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τῶν Ἁγίων Πατέρων ἡμῶν Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου νὰ τὴν ἐνισχύῃ εἰς τὸ νὰ ὑποφέρῃ τὰς σκευωρίας αὐτῶν ***καὶ νὰ διώκῃ αὐτοὺς ὡς λύκους*** πόρρω τῆς ἀληθινῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ". (1)

Καθὼς καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιστολαῖς δημοσιευθείσαις ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ προμνησθέντι ἔργῳ μου, τοιουτοτρόπως καὶ ἐν ταύτῃ ὁ Σίλβεστρος ἀφηγεῖται τὰς περιπετείας τῆς Μητροπόλεως Χαλεπίου εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποστείλῃ τὸν Πτολεμαΐδος Σωφρόνιον ἀποτυχόντα αὐτόθι διὰ "τὰς συκοφαντίας καὶ τὰ σκευωρήματα τῶν Χαλεπλήδων". (2) Εἶνε γνω-

---

(1) Περὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας Ματθαίου βλέπε Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν «Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας« σελ. 752-789.

(2) Φωτίειος Βιβλιοθήκη Β. σ. 65.

στὸν ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀποβλέπον εἰς τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῆς εἰρημένης ἐπαρχίας ἀπέσπασεν αὐτὴν προσωρινῶς τῷ 1757 ἐκ τοῦ Θρόνου Ἀντιοχείας καὶ ἐξέλεξε Μητροπολίτην Χαλεπίου τὸν Ἀρχιδιάκονον τοῦ Δέρκων Σαμουὴλ Φιλήμονα, διαδεχθέντα (1766) ἐν τῷ θρόνῳ Ἀντιοχείας τὸν Σίλβεστρον.

Ὁ ἀναφερόμενος Κωνστανὶν βόδας εἶνε ὁ Κωνσταντῖνος Μαυροκορδᾶτος, ἐξορισθεὶς ἐπ' ὀλίγον καὶ ἁδρᾷ δόσει χρημάτων ἀπαλλαγεὶς τῆς ἐξορίας· Ὁ Ματθαῖος συνεδέετο μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου διὰ στενωτάτης φιλίας γνωρισθεὶς μετ' αὐτοῦ ἐν Βλαχίᾳ ὡς Μητροπολίτης Λιβύης.

Τὸ «ἔκλαμπρον παλάτιον» τοῦ Κωνστανταντίνου Μαυροκορδάτου τὸ ἀναφερόμενον ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ εἶνε πάντως ἡ ἐν Μεγάλῳ Ρεύματι τοῦ Βοσπόρου οἰκία αὐτοῦ. Τῆς οἰκίας ταύτης μνημονεύει ὁ Σίλβεστρος ἐν τῷ ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευθέντι β 7 γράμματι αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ γράμματος τούτου πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Πατριάρχης Ματθαῖος καὶ ὁ Πτολεμαΐδος Σωφρόνιος κατ' Αὔγουστον τοῦ 1753 συνεπείᾳ πανώλους (θανατικοῦ) εὑρίσκοντο ἐν τῇ ἐν Μ. Ρεύματι οἰκίᾳ τοῦ Κωνσταντίνου βόδα. [1] Πρὸς τὸν αὐτὸν Παριάρχην Ἀλεξανδρείας ὁ Σίλβεστρος ἔγραψεν ἐπιστολὴν ἐξ Ἐδέσσης τοῦ Θρόνου του τῇ 13 Ἰουλίου 1753, ὁπότε ὁ Ματθαῖος εὑρίσκετο ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀνέκδοτος οὖσα ἀναφέρεται εἰς ὃ περιεχόμενον καὶ ἄλλαι ἐπιστολαὶ τοῦ Σιλβέστρου ἀπευθυνθεῖσαι πρὸς τὸν Καπουκεχαγιᾶν του ἐν Κων)πόλει Γιαννάκην καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλως Κύριλλον τὸν Ε΄.

Ὁ Φιλόθεος Κύπρου, πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ ἑτέρα ἐπιστολή, ἀρχιεράτευσεν ἀπὸ τοῦ 1734—1759. Κατὰ τὸ 1743 ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἐνεργήσῃ παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τῆς ἐπαρχίας του ἀπὸ καταδυναστεύσεις καὶ καταπιέσεις τοῦ εἰσπράκτορος τῶν φόρων (μουχασὶλ), ἀπεστάλη δέσμιος εἰς Κύπρον καὶ ἐκακουχήθη οὐκ ὀλίγον. Καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ἡ εἰς Βηρυττὸν ἔλευσις τοῦ Φιλοθέου ἦτο συνέπεια νέων κακῶν. «Λύπην μᾶς ἐπροξένησεν ἡ αἰτία τῆς εἰς τὰ ἐκεῖσε προσελεύσεώς της...... Λύπην δὲ ἀπὸ καλὴν καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν δὲν ἐξῆλθε τῆς ἐπαρχίας της, ἀλλὰ διὰ τὰς πολλὰς περιστάσεις καὶ τὰ ἀποκορυφωθέντα εἰς **αὐτὴν νέα κακά**».

Ἐν τῷ κώδικι Ε. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εὕρηται γράμμα τῶν ἀρχιερέων Πάφου, Κιτίου καὶ Κυρηνείας καὶ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν τῆς Κύπρου, διὰ τοῦ ὁποίου παρακαλοῦσι τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ὅπως μὴ

---

(1) Φωτίειος Βιβλιοθήκη Β. σ. 67.

ἐπιτρέψῃ τὴν παῦσιν τοῦ Φιλοθέου, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ ποιμαίνων τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν "ἐν ὅσῳ τὸ ζῆν ἔχει παρὰ Θεοῦ". Ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη κατὰ τὸ 1759(2), ὁπότε καὶ ἀπέθανεν ὁ ταλαιπωρηθεὶς Φιλόθεος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄.

Σταλεῖσα ἀπὸ βασιλεύουσαν πρὸς τὸν μακαριώτατον πάπαν Ἀλεξανδρείας κὺρ Ματθαῖον 1750 ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ.

Μακαριώτατε καὶ ἁγιώτατε πάπα καὶ πατριάρχα τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου Κύριε κὺρ Ματθαῖε, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τὴν ἡμετέραν μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ ἀσπαζόμενοι, ἡδέως καὶ προσφιλῶς χαιρετοῦμεν καὶ προσαγορεύομεν, δεόμενοι τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ νὰ τὴν διαφυλάττῃ ἐν ἄκρᾳ ὑγείᾳ καὶ διηνεκεῖ εὐημερίᾳ ἀνέσει τε καὶ ἐλευθερίᾳ ἀπὸ πάσης λυπηρᾶς προσβολῆς τε καὶ περιστάσεως, καὶ νὰ κατευθύνῃ ἐν φαιδρότητι ψυχῆς πάντα τὰ κατὰ Θεὸν αὐτῆς διαβήματα καὶ νὰ τὴν εὐκολύνῃ εἰς τὸν σωτήριον καταρτισμὸν τοῦ αὐτόθι χριστωνύμου πληρώματος. Τυχόντες γραμματοκομιστὴν ἁρμόδιον τὸν κὺρ χατζῆ καπιτὰν Μανωλάκη δὲν ἐλείψαμεν ἀπιδίδοντες τῇ σῇ ἀδελφότητι τὰς ἐν Χῷ ἀδελφικὰς προσρήσεις ἐρωτῶντες καὶ διὰ τὴν ἐφετωτάτην ἡμῖν ὑγείαν της, καὶ ἂν ἠρεμεῖ ἡ ἁγία τῶν ἀλεξανδρέων ἐκκλησία ἀπὸ ταῖς ταραχαῖς τῶν ἐπαράτων λατινοφρόνων, ἐπειδὴ ἀπὸ μακρόθεν πολλὰ ἀκούομεν, καὶ ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου νὰ τὴν ἐνισχύῃ εἰς τὸ νὰ ὑποφέρῃ τὰς σκευωρίας αὐτῶν, καὶ νὰ διώκῃ αὐτοὺς ὡς λύκους πόρρω τῆς ἀληθινῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ μὴν βλάψουν τὰς ἀκεραίους αὐτῶν ψυχάς, ἡμεῖς καθ' ἑκάστην λαμβάνομεν εἰδήσεις ἀπὸ τὸν ἁγιώτατόν μας θρόνον ὅτι εἰς τὸ χεῖρον προβαίνουν, τόσον μόνον ἐδυνήθημεν νὰ ἀποσπάσωμεν καὶ αὖθις τὴν ἐπαρχίαν Χαλεπίου ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ νὰ ἀποκαταστήσωμεν ὀρθόδοξον ἀρχιερέα, τὸν πρώην ἐπίτροπον τῆς ἱερουσαλὴμ κὺρ Σωφρόνιον, τὸν ὁποῖον συνοδικῶς καὶ κοινῇ γνώμῃ τοῦ συναδέλφου ἡμῶν οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἁγιωτάτων ἀρχιερέων ἐμεταθέσαμεν ἐκ τῆς ἐπαρχίας πτολεμαΐδος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χαλεπίου, συναινοῦντος καὶ τοῦ συναδέλφου ἡμῶν μακαριωτάτου ἱεροσολύμων διὰ τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην ἐκείνης τῆς ἐπαρχίας διὰ περατίου βασιλικοῦ, οἱ δὲ ἐν ἱεροσολύμοις συνάδελφοι ἀρχιερεῖς ἐδυσαρέστησαν, καὶ οὐκ

(2) Καλλινίκου Δελικάνη «Ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα» Τόμ. Α΄. σ. 586-589.

εἴασαν αὐτὸν ἀπελθεῖν κατὰ τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν, καὶ ἐμετάγραψεν αὐτοῖς νὰ μὴ φανοῦν ἀπὸ τῆς εἰς τὴν προγεγονυῖαν εὐλογοφανῆ ἁπάντων ἐπίκρισιν τὸν ὁποῖον ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἐπαιδεύσαμεν εἰς μαθήματα, καὶ ἐχειροτονήσαμεν διάκονον, εἶτα οἱ ἐν ἱεροσολύμοις λαβόντες παρ' ἡμῶν ἄδειαν ἐχειροτόνησαν αὐτὸν Πτολεμαΐδος, καὶ ὡς ἀναγκαιοτέρα οὖσα ἡ ἐπαρχία Χαλεπίου καὶ πάσχει ὑπὸ τοῦ λυμαντικοῦ δήγματος τῶν παπολατρῶν, ἴσως ὡς εἰδήμων τῆς ἀραβικῆς καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης δυνηθῇ ἑλκῦσαι εἰς μετάνοιαν καὶ ὁδηγῆσαι αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας διὰ τῶν μακαρίων καὶ ἁγίων της εὐχῶν, δίδομεν καὶ χαροποιὰν εἴδησιν τῇ σῇ ἀδελφότητι ὅτι ὁ ὑψηλότατος καὶ εὐεργετικώτατος ἡμῶν αὐθέντης Ἰωάννης Κωνσταντῖνος Βοεβόδας ἀπηλλάγη τῆς πικρᾶς ὑπερορίας καὶ ἐφησυχάζει εἰς τὸ ἔκλαμπρόν του παλάτιον, καὶ πολλάκις ἀπερχόμενοι εἰς χαιρετισμὸν τῆς ὑψηλότητός της ἀναμιμνησκόμεθα τὰ περὶ τῆς σῆς ἀδελφότητος καὶ ὅτι πάσχει καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοὺς λατινόφρονας. Προλαβόντως ἐπέμψαμεν τὸν ἡμέτερον γραμματικὸν εἰς Αἴγυπτον πρὸς τοὺς ἡμετέρους πραγματευτὰς χάριν βοηθείας, εἴχαμεν καὶ γράμμα πρὸς τὴν σὴν μακαριότητα ἐκτραγωδοῦντες αὐτῇ τὰ καθ' ἡμῶν, καὶ ἂν έτι διατρίβει εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ παρακαλοῦμεν νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ σκέπος της. Ἀξιοῦμεν τὴν μακαριότητά της νὰ γράψῃ καὶ νὰ μᾶς φανερώσῃ ἐνταῦθα τὰ περὶ αὐτήν, ἐπειδὴ καὶ ἐφέτος ἐπερισφαλίσθημεν ἀπὸ τὸν χειμῶνα εἰς βασιλεύουσαν, καὶ τὴν ἄνοιξιν θεοῦ εὐδοκοῦντος ἀπαίρομεν πρὸς τὰ ὑμέτερα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'.

Μακαριώτατε καὶ θεοσεβέστατε ἀρχιεπίσκοπε Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου κὺρ Φιλόθεε, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος τὴν μακαριότητά της ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ ἀσπαζόμενοι, ἡδύτατα χαιρετοῦμεν καὶ προσαγορεύομεν, δεόμενοι τοῦ πανελκεστάτου ἁγίου Θεοῦ ἵνα διαφυλάττῃ αὐτὴν ὑγιαίνουσαν ἄκρως κατὰ τὸν διπλοῦν ἄνθρωπον καὶ πανευδαιμονοῦσαν ἐν μακροβιότητι καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἰθυνομένου χριστωνύμου πληρώματος καλῇ καταστάσει, Χάριτι τοῦ εὐοδοῦντος ἁγίου θεοῦ ἐλθόντες ὑγιῶς κατὰ τὸν ἐγκάρδιον μας πόθον τῇ 5ῃ τοῦ παρόντος μηνὸς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίαν Ἀδάνης ἐνηχήθημεν λεπτῶς ὅτι νὰ εὑρίσκεται καὶ ἡ ὑμετέρα μακαριότης εἰς Βηρυττόν, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ τότε τυχόντες νὰ ἐπιστέλλωμεν τῷ συναδέλφῳ ἁγίῳ Βηρυττοῦ, εἰς φανέρωσιν τῆς ἐνταῦθα ἀφίξεώς μου μετὰ πολλῆς τερπυλῆς, καὶ ἀμφιβάλλοντες διὰ τὸν ἐκεῖσε παρ' ἐλπίδαν πηγαιμόν της ἐσημειώσαμε αὐτῇ μόνας ἀδελφικὰς προσρήσεις, τὰς

ὁποίας ἴσως μέχρι τοῦδε ἀπήναγκε ἀπὸ τῆς ἀδελφικῆς φωνῆς τοῦ ἁγίου Βηρυττοῦ, τώρα δὲ καλῶς πληροφορηθέντες διὰ τὸν πηγαιμόν της ἐκεῖσε δὲν ἐλείψαμε, καὶ διὰ γράμματος ἀδελφικοῦ νὰ τὴν χαιρετίσωμε εἶτα νὰ τῆς φανερώσουμε τὴν ὅσην χαρὰν καὶ λύπην μᾶς ἐπροξένησεν ἡ αἰτία τῆς εἰς τὰ ἐκεῖσε προσελεύσεώς της, χαρὰν μὲν ὅτι ἠξιώθη καὶ ὁ ἡμέτερος ἅγιος Βηρυττοῦ τὴν ὑμετέραν μακαριότητα νὰ ὑποδεχθῇ εἰς τὴν ταπεινήν του ἐπαρχίαν, (εἰ καὶ μὴ πρεπόντως) λύπην δὲ ἀπὸ καλὴν καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν δὲν ἐξῆλθε τῆς ἐπαρχίας της, ἀλλὰ διὰ τὰς πολλὰς περιστάσεις καὶ ἀποκορυφωθέντα εἰς αὐτὴν ***νέα κακά***, τὰ ὁποῖα ἡ παντοδύναμος πρόνοια νὰ ἀναστείλῃ, καὶ ὅταν εἶνε πάλιν τὸ θέλημά της νὰ ὑποστρέψη μὲ πολλὴν τῆς καρδίας χαρὰν εἰς τὴν καθ' αὐτὴν ἐπαρχίαν ὡς ἐπιποθεῖ, ταῦτα μὲν ἐν τούτοις, ἐφεστώσης καὶ τῆς θεοφιλοῦς ἤδη νηστείας τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, παρακαλοῦμεν αὐτὸν τὸν Κύριον νὰ τὸν ἀξιώσῃ ὑγιῶς καὶ θεαρέστως διανῦσαι τὸ προκείμενον αὐτῆς στάδιον, εἶτα μετ' ἄκραν ὑγείαν αὐτῆς τε καὶ τῶν περὶ αὐτὴν, καὶ πνευματικὴν ἀγαλλίασιν πανηγυρίσαι καὶ τὴν πάνσεπτον ἑορτὴν τῶν τοῦ Χριστουγέννων καὶ καθ' ἑξῆς τὰς ἐπιλοίπους ἐλευσομένας δεσποτικὰς ἑορτάς, εἰς ἔτη ἀριθμοῦ κρείττονα. Ἔχοντες λοιπὸν τὴν ὑμετέραν μακαριότητα εἰς τοιαύτην ἀδελφικὴν διάθεσιν, ἀξιοῦμεν αὐτὴν, νὰ μὴν μᾶς ἀποστερῇ τοῦ ἀμοιβαίου της γράμματος πρὸς ἄμεσον δήλωσιν τῆς ἐφετωτάτης ἡμῖν ὑγιείας της, ἧς τὰ ἔτη χαρισθείησαν αὐτῇ παρὰ Θεοῦ πάμπολλα ὑγιεινὰ καὶ σωτήρια.

1752 Νοεμβρίου † Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑΙ ΧΟΡΟΣΤΑΣΙΑΙ

— Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ (5 τοῦ μ.)

— Εὐλαβεῖ παρακλήσει τῶν οἰκείων Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτροπῶν ἡ Α. Θ. Παναγιότης μεταβᾶσα ἐχοροστάτησε τῇ Κυριακῇ τῶν Μυροφόρων (12 τοῦ μ.) ἐν τῷ Ναῷ Ἁγίων Θεοδώρων Βλάγκας, τῇ Κυριακῇ τοῦ Παραλύτου (19 μ.) ἐν τῷ ἱ. Ναῷ Εὐαγγελιστρίας Προπόδων Ταταούλων καὶ τῇ Κυριακῇ τῆς Σαμαρείτιδος (26 τοῦ μ.) ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τῆς Εὐαγγελιστρίας Βαφεοχωρίου. Κατὰ τὰς ὡς ἄνω Πατριαρχικὰς ἐν ταῖς ἐνορίαις χοροστασίας τὸν θεῖον λόγον ἐκήρυξαν κατὰ σειρὰν οἱ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Καλλίνικος, Δευτερεύων κ. Μελέτιος καὶ Τριτεύων κ. Ἰσίδωρος.

ΟΝΟΜΑΣΤΗΡΙΑ

— Ἡ Α. Θ. Παναγιότης αὐτοπροσώπως ἐπισκεφθεῖσα συνεχάρη τὸν ἑορτάσαντα σεβ. Μητροπολ. την Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντῖνον (21 τοῦ μ.), κωλυθεῖσα δὲ συνεπείᾳ ἀδιαθεσίας διεβίβασε διὰ τοῦ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου τὰς συγχαρητηρίους Αὐτῆς εὐχὰς τοῖς ἑορτάσασι σεβ. Μητροπολίταις Σάρδεων κ. Γερμανῷ καὶ Αἴνου κ. Γερμανῷ (12 μ.) Ὡσαύτως διὰ τοῦ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου, μεταβάντος εἰς Πρίγκηπον, διεβιβάσθησαν τὰ συγχαρητήρια τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τῷ σεβ. Μητροπολίτῃ Πριγκηπονήσων κ. Θωμᾷ (5 τοῦ μ.)

— Τοῖς ὁμοίως κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἑορτάσασι σεβ. Μητροπολίταις Θυατείρων κ. Γερμανῷ, πρ. Λαγκαδᾶ κ. Γερμανῷ, (12), Σερρῶν κ. Κωνσταντίνῳ, Κίτρους κ. Κωνσταντίνῳ καὶ Ἐδέσσης κ. Κωνσταντίῳ, τὰ συγχαρήτηρια τῆς Α. Θ. Παναγιότητος διεβιβάσθησαν διὰ σεπτῶν Αὐτῆς Γραμμάτων.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΑ

Ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Ἑορτῇ τῆς Ρουμανίας (10 τοῦ μ.), μεταβὰς ἐξ ὀνόματος τῆς Α. Θ. Παναγιότητος εἰς τὸ ἐνταῦθα Γενικὸν Προξενεῖον τῆς Ρουμανίας, ὅπου ἐγένετο ἐπίσημος δεξίωσις, ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀδαμάντιος μετὰ τοῦ Ἄρχοντος Μ. Διερμηνέως κ. Σπ. Κωνσταντινίδου διεβίβασε τῷ ἐντιμοτάτῳ Γεν. Προξένῳ κ. Νικολ. Λουκασίεβιτς τὰς Πατριαρχικὰς συγχαρητηρίους εὐχάς.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ

Ἐγένετο δεκτὸς παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι καὶ ὑπέβαλε τὰ σέβη αὐτοῦ τῇ 29ῃ τοῦ μ. ὁ ἐντιμ. Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ρουμανίας κ. Νικόλαος Λουκασίεβιτς μετὰ τῆς εὐγεν. κυρίας Λουκασίεβιτς καὶ δύο ἐκ Ρουμανίας ἐλθόντων ἐξαδέλφων αὐτοῦ.

Π. Κ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, λαβοῦσα εὐμενῶς ὑπ' ὄψει, ἐπὶ τῇ βάσει καὶ ὅσων σχετικῶς ἀνέφερεν Αὐτῇ ὁ οἰκεῖος Ἀρχιερατικῶς Προϊσταμενεύων σεβ. Μητροπολίτης Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντῖνος, ὅτι ὁ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐν Σταυροδρομίῳ διορισθεὶς καὶ ἐφημερεύων ὁσιώτ. ἱερεὺς Νικόδημος Κλωστερίδης μετὰ ζήλου καὶ ἱεροπρεπείας ἐκτελεῖ τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα, ηὐδόκησεν ἵνα ἀναγνωρίσῃ τὸ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Δέρκων ἱερατικῆς διακονίας ἀπονενεμημένον αὐτῷ παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Δέρκων κυροῦ Ἀμβροσίου ὀφφίκιον τοῦ Ἀρχιμανδρίτου.

— Ἐξ ἀποφάσεως τῆς Π. Κ. Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπεβλήθη, ἐγκρίσει τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἀργία ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας τῷ ἐκ τῶν διακόνων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἰωακεὶμ Λουκᾷ δι' ἀνοίκειον πρὸς τὰς πρϊσταμένας Ἐκκλησιαστικὰς Ἀρχὰς συμπεριφορὰν αὐτοῦ, ἐπιεικῶς ἀρθεῖσα μετὰ δεκαήμερον κατόπιν ἐπιμαρτυρηθείσης μεταμελείας καὶ αἰτήσεως συγγνώμης παρὰ τοῦ ἐνδιαφερομένου.

ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

— Τῇ 7ῃ τοῦ μηνὸς ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐπανέλαβε τὰς ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ Ἁγίου Πάσχα διακοπείσας ἐργασίας αὐτῆς.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

— Ἐλήφθησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἐξητάσθησαν γράμματα τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Κρήτης κ. Τιμοθέου καὶ τῶν θεοφιλ. Ἐπισκόπων ἐπὶ διαφόρων περιπτώσεων κεκωλυμένων γάμων.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ

Διὰ γράμματος αὐτοῦ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Καστορίας κ. Νικηφόρος ἐγνώρισε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἀποτέφρωσιν τοῦ Μητροπολιτικοῦ μεγάρου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀρχείων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, συνεπείᾳ πυρκαϊᾶς προκληθείσης ἐξ ἠλεκτρικοῦ βραχυκυκλώματος.

Τῇ Α. Σεβασμιότητι ἐξεφράσθη διὰ γράμματος ἡ συμπάθεια τῆς Ἐκκλησίας.

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

— Παρεσχέθη ἄδεια μεταβάσεως εἰς Ἅγιον Ὄρος τῷ σεβ. Μητροπολίτῃ Θεσσαλιάτιδος καὶ Φαναρίου καὶ Φερσάλωνκ. Ἰεζεκιήλ.

— Ἐλήφθησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα γράμματα ἱερῶν Μονῶν, ἐξαγγελτήρια τῶν γενομένων ἐν αὐταῖς ἀρχαιρεσιῶν. Ἀπαντητικῶς διεβιβάσθησαν τὰ προσήκοντα σεπτὰ Πατριαρχικὰ εὐχετικὰ γράμματα.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Προερχόμενος ἐξ Ἱεροσολύμων ὁ σεβ. Ἐπίσκοπος Grodno κ. Σάββας ἐπεσκέφθη τὴν Α. Θ. Παναγιότητα καὶ ὑπέβαλε τὰ σέβη αὐτοῦ.

Ἡ Α. Σεβασμιότης κατόπιν ὀκταημέρου ἐν τοῖς Πατριαρχείοις παραμονῆς ἀνεχώρησε μεταβαίνουσα εἰς Βουκουρέστιον.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Bibliography of Chios from Classical Times to 1936
OXFORD CLARENDON PRESS, 1940

Ὁ εὐφήμως γνωστὸς ἐκ πολλῶν περὶ Χίου καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς συγγραφεὺς καὶ ἐκδότης Φίλιππος Ἀργέντης ἔσχε τὴν πολλὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν νὰ συλλέξῃ ἄπειρον πλοῦτον βιβλιογραφικῶν σημειώσεων καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν προσιτὸν εἰς τοὺς φιλολογοῦντας καὶ προτιθεμένους ν' ἀσχοληθῶσι περὶ Χίου καὶ τῶν ἄλλων νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους.

Ἀλλ' ἂν ἡ συλλογὴ τοῦ βιβλιογραφικοῦ τούτου θησαυροῦ μαρτυρεῖ τὴν ἀκούραστον φερεπονίαν τοῦ ἀνδρός, ἡ κατάταξις τοῦ ὀγκώδους ὑλικοῦ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιμελοῦς σχεδίου καὶ αἱ παραπομπαὶ εἰς τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας, τὰς κεκτημένας ἀντίτυπα τῶν συγγραμμάτων, ἃ καταλέγει, ἀποδεικνύει τὴν μεθοδικότητα καὶ τάξιν ἐν τῇ διαχειρίσει τοῦ τόσον πλουσίως ποικίλου ὑλικοῦ.

Τὸ ὅλον ἔργον ἐκ σελίδων 836 μετ' ἀλφαβητικοῦ καταλόγου ὕλης ἀποτελεῖται ἐκ *τριῶν* μερῶν. Εἰς τὸ *πρῶτον*, τὸ καὶ κύριον (σελ. 1-567) τὰ συγγράμματα κατατάσσονται κατὰ θέματα ἀλφαβητικῶς· προτάσσονται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φέρουσι γενικὸν χαρακτῆρα, ἀκολουθοῦσι τὰ ἀσχολούμενα περὶ τὴν γεωλογικὴν σύστασιν καὶ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τῆς νήσου καὶ ἐπισυνάπτονται τὰ γεωγραφικὰ καὶ τοπογραφικὰ περὶ Χίου ἔργα. Εἶτα ἡ μέθοδος ἀποβαίνει χρονολογική, τῶν συγγραμμάτων χωριζομένων εἰς δύο περιόδους, τὴν ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1566 μ. Χ. καὶ τὴν ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον. Ἐν ἑκάστῃ τούτων καὶ αὖθις τὰ ἔργα κατατάσσονται συστηματικῶς εἰς κεφάλαια, ὧν ἕκαστον ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν γλωσσολογίαν καὶ φιλολογίαν, τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν, τὴν οἰκονομικὴν ἱστορίαν, τὴν κοινωνικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν λαογραφίαν καὶ θρησκείαν. Ἐν ἰδιαιτέροις τμήμασιν ὁ συγγραφεὺς ἀναγράφει τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν λαογραφίαν καὶ μυθολογίαν ἀφ' ἑνός, πρὸς τὴν θρησκείαν ἀφ' ἑτέρου ἔργα. Λίαν ἐνδιαφέρον εἶνε τὸ περὶ θρησκείας τμῆμα, τὸ ὁποῖον ὑποδιαιρεῖ εἰς τρία κεφάλαια, τὰ ἀρχαῖα θρησκεύματα, τὸν χριστιανισμὸν ἐν Χίῳ καὶ τὸν ἰσλαμισμὸν ἐν Χίῳ. Τὸ δεύτερον τῶν κεφαλαίων τούτων, τὸ καὶ πλουσιώτερον, περιλαμβάνει ἐν ἓξ παραγράφοις τὰς ἀρχικὰς πηγάς, ἐν αἷς βίοι ἁγίων, λειτουργίαι καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία μέχρι τοῦ 1054, τὸν Ἑλληνικὸν Χριστιανισμόν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν, τὸν λατινικὸν χριστιανισμόν, τὰς σχέσεις μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν προτεσταντικὸν χριστιανισμόν.

Τὸ *δεύτερον* μέρος τοῦ ἔργου (σελ. 571-801) ἀποτελεῖ τὸν Κατάλογον τοῦ συγγραφέως, ὅστις περιέχει τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων, εἰς οὓς παραπέμπει ἀλφαβητικῶς, καὶ τοὺς συντετμημένους τίτλους τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν μετὰ παραπομπῶν εἰς τοὺς ἐκτενεῖς καὶ πλήρεις τίτλους, τοὺς ὁποίους ὁ ἀναγνώστης εὑρίσκει ἐν τῷ μνημονευθέντι πρώτῳ μέρει.

Ὡς *τρίτον* καὶ τελευταῖον μέρος ἐπακολουθεῖ ἡ χρονολογικὴ κατάταξις χειρογράφων καὶ ἐντύπων γεωγραφικῶν χαρτῶν τῆς Χίου ἀπὸ τοῦ 1422-1937 μ. Χ. Καὶ ἐν τῷ τρίτῳ μέρει μετ' ἀκριβείας σημειοῦνται τὰ Μουσεῖα καὶ αἱ Βιβλιοθῆκαι ἐν αἷς ἀπόκεινται οἱ Χάρται οὗτοι. Ἐκ τούτων κυριώτερος εἶνε ὁ ἐκδοθεὶς τῷ 1937 ἐν Ἀθήναις δαπάναις τῆς Χιακῆς Ἀδελφότητος Ἀττικοβοιωτίας «ὁ Κοραῆς» καὶ τῇ συνδρομῇ πολλῶν φιλομούσων Χίων.

Τὴν Βιβλιογραφίαν Χίου προλογίζει ὁ καθηγητὴς John L. Myres ἐξαίρων τὴν μεθοδικότητα αὐτῆς, εἰσαγωγὴν δὲ προτάσσει ὁ συντάκτης καὶ ἐκδότης αὐτῆς Φίλιππος Ἀργέντης. Ἐν αὐτῇ πρὸς τῇ ἐκθέσει τοῦ τρόπου καθ' ὃν εἰργάσθη πρὸς σύνταξιν τοῦ ἔργου ὁμιλεῖ περὶ τῆς μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως, περὶ Βιβλιοθηκῶν καὶ Σχολῶν ἐν Χίῳ, αἵτινες προσέλαβον πανελλήνιον χαρακτῆρα λόγῳ τῶν εἰδικῶν πολιτικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διετέλεσεν ἡ Χίος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Περὶ τῆς κινήσεως ταύτης ὁ συγγραφεὺς παραθέτει λίαν ἐνδιαφερούσας μνείας διαφόρων ξένων λογίων, οἵτινες κατὰ διαφόρους χρόνους ἐπεσκέφθησαν τὴν Χίον ἐπισυνάπτων μακρὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν, ὡς τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Ἀγγλικῆς Ἱεραποστολικῆς Ἑταιρείας W. Jowett, τοῦ Γάλλου λογίου P. Edm. Laurent, τοῦ Γάλλου ὡσαύτως Lacroix, τοῦ Renè Canat καὶ ἄλλων.

Ὅστις ἐπεχείρησέ ποτε τὴν σύνταξιν ἔστω καὶ εἰς ἓν μόνον θέμα ἀναφερομένης βιβλιογραφίας ἐννοεῖ εὐκόλως τὰς δυσχερείας, ἃς ἔδει νὰ ὑπερπηδήσῃ ὁ συγγραφεὺς ἑνὸς τοσοῦτον ὀγκώδους καὶ ἐπιστημονικῶς διηρθρωμένου ἔργου. Δὲν εἶνε μόνον ὅτι ὁ συντάκτης ἔδει νὰ ἔχῃ γνῶσιν τῶν γλωσσῶν τῶν πηγῶν καὶ

τῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἔδει συγχρόνως ὅπως δι' αὐτοπροσώπου ἐπισκέψεως καὶ πολλῆς ἀλληλογραφίας ἐξακριβωθῶσιν αἱ Βιβλιοθῆκαι, ἐν αἷς εὕρηνται ἀντίτυπα αὐτῶν. Αἱ δυσχέρειαι αὗται ἐπαυξάνονται λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ἣν παρουσιάζουσιν αἱ ἑλληνικαὶ ἐκδόσεις, στερούμεναι κατὰ τὸ πλεῖστον καταλόγων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων (Index). Ἡ ἔλλειψις αὕτη πολλῷ μᾶλλον παρατηρεῖται εἰς τὰ περιοδικὰ καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ εἰδικῶς περὶ Χίου ἀσχολούμενα, ὧν τὸ περιεχόμενον ἔδει νὰ ἐρευνᾶται κατὰ τόμον. Λόγῳ τῶν ἐλλείψεων τούτων ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ ὅτι ἡ Χιακὴ βιβλιογραφία ἣν ἐφιλοπόνησε "δὲν εἶνε πλήρης, ἀλλὰ περιορίζεται, ὡς λέγει, νὰ δώσῃ τοὺς τίτλους τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Χίον„. Καὶ ἂν ἀληθεύῃ τοῦτο, οὐδεὶς ὅστις διεξερχόμενος τὰς σελίδας τοῦ Βιβλίου, ἄριστα ἐκδεδομένου ὑπὸ τοῦ πρώτου τυπογραφείου τῆς Ἀγγλίας, δὲν θ' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀνέλαβε καὶ ἔφερεν εἰς πέρας ἔργον, τοῦ ὁποίου παρόμοιον, ἀφιερωμένον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην μιᾶς καὶ μόνης νήσου, δυσκόλως θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ καὶ παρὰ τοῖς ξένοις. Καὶ μετὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης πολλὰς θὰ ὁμολογῶσι χάριτας εἰς τὸν ἀκάματον συγγραφέα, ὅσοι πραγματευόμενοι οἱονδήποτε θέμα σχετιζόμενον πρὸς τὴν νῆσον Χίον, εἰς τὸν πολύτιμον αὐτὸν θησαυρὸν θὰ προσφεύγωσιν ἵνα δι' αὐτοῦ ὁδηγηθῶσιν εἰς τὰς πηγὰς καὶ τὰ βοηθήματα ὧν χρήζουσιν. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὁ συγγραφεὺς εὐγνωμόνως θ' ἀποδεχθῇ πᾶσαν ὁθενδήποτε γινομένην συμβολὴν πρὸς συμπλήρωσιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκδώσῃ ὡς Παράρτημα τῆς Χιακῆς Βιβλιογραφίας ἐν τῷ μέλλοντι.

Μάϊος 1940 — † Ο ΜΗΤΡ. ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ